MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO

STRATEGINIO VALDYMO IR POLITIKOS FAKULTETO

POLITIKOS MOKSLŲ KATEDRA

KRISTINA KANCLERYTĖ

EUROPOS SĄJUNGOS POLITIKOS IR ADMINISTRAVIMO MAGISTRANTŪROS

STUDIJŲ PROGRAMOS

NAUJOSIOS KAIMYNYSTĖS POLITIKOS SPECIALIZACIJA

LIETUVOS PERSPEKTYVŲ ĮVESTI EURĄ 2010 METAIS TYRIMAS ECB ATŽVILGIU

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas:

prof. habil. dr. V. K. PAULIKAS

VILNIUS, 2008

THE ANALYSIS OF LITHUANIA'S FUTURE PROSPECTS TO INTRODUCE EURO IN 2010 IN THE VIEW OF THE EUROPEAN CENTRAL BANK

BY KANCLERYTĖ KRISTINA

SUMMARY

Since the foundation of the European Economic Community in Rome in 1957, the idea of common monetary policy was established. It was admitted by many politicians that the common currency would make the economical collaboration easier and even more profitable. There had been several attempts to introduce the common currency before the European Union Treaty signed in 1992, but unsuccessful ones. The latter attempt was successful only because of a clear plan that had been prepared before. That plan and the stages of creating the common economic and monetary policy are well seen in criteria of convergence that is obligatory for the countries that want to participate in the Euro area.

As Lithuania has been a member of the EU since 2004, this country is not an exception at the point of introduction of Euro and there already was an attempt to introduce this currency in 2007 but unsuccessful one. The ECB's announcement about the convergence criteria in 2006 May was unfavorable for Lithuania. As the ECB is the main institution that is responsible for the monetary policy in the ES and nowadays the question of Euro introduction in Lithuania is very relevant, **the aim of this work** is to determine the future prospects to introduce Euro in 2010 through the view of the ECB. **The main problem** is that it is not clearly stated whether Lithuania has any chances to introduce this currency or not.

The methods of the research are: analysis of scientific literature, documents and statistics; comparative analysis.

The main findings of the research are: the importance of the common economic and monetary policy has been highlighted; the main economical problems in Lithuania have been crystallized; the main results of the future prospects of Lithuanian economy have been revealed.

TURINYS

ĮVADAS.....7
1. EKONOMINĖS IR PINIGŲ SĄJUNGOS POREIKIO IR KŪRIMOSI APŽVALGA.....10
1.1. Bendrų Europos pinigų poreikio išryškinimas.....10
1.2. Ekonominės ir pinigų sąjungos kūrimosi etapai.....12
2. EUROPOS CENTRINIO BANKO VAIDMUO ĮVEDANT EURĄ LIETUVOJE......15
2.1. Europos centrinio banko vaidmens ekonominėje ir pinigų sąjungoje teorinės įžvalgos...15
2.2. Konvergencijos kriterijų svarbos stojant į Europos pinigų sąjungą išryškinimas.....19
2.3. Lietuvos Banko ir Europos Centrinio Banko bendradarbiavimo apžvalga.....23
3. LIETUVOS MAKROEKONOMINIŲ RODIKLIŲ ANALIZĖ.....26
3.1. Lietuvos makroekonominių rodiklių po įstojimo į ES apžvalga.....26
3.2. Lietuvos bandymo įsivesti Eurą 2006 metais apžvalga.....29
3.2.1. Lietuvos ir Slovėnijos makroekonominių rodiklių 2006 metais palyginimas.....30
3.2.2. Europos Centrinio Banko ir Europos Komisijos sprendimo pagrįstumo analizė.....45
3.3. Lietuvos makroekonominių rodiklių prognozių apžvalga.....46
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS.....52
LITERATŪRA.....54
PRIEDAI.....56

LENTELĖS

2.1 lentelė. Senųjų ES valstybių narių konvergencijos kriterijai prieš prisijungiant prie Euro zonos.....21

3.1 lentelė. Infliacija Lietuvoje.....32

3.2 lentelė. Infliacijos kitimas Lietuvoje.....32

3.3 lentelė. Infliacijos rodikliai.....33

3.4 lentelė. Ilgalaikės palūkanų normos Lietuvoje.....34

3.5 lentelė. Valiutų kurso stabilumas.....35

3.6 lentelė. Valdžios sektoriaus fiskalinė padėtis (palyginti su BVP).....36

3.7 lentelė. Infliacijos kitimas Slovėnijoje.....38

3.8 lentelė. Infliacijos rodikliai.....39

3.9 lentelė. Lietuvos ir Slovėnijos infliacijos rodikliai.....40

3.10 lentelė. Ilgalaikės palūkanų normos Slovėnijoje.....41

3.11 lentelė. Valiutų kurso stabilumas.....42

3.12 lentelė. Slovėnijos valdžios sektoriaus fiskalinė padėtis (palyginti su BVP).....43

3.13 lentelė. Visa Slovėnijos valdžios sektoriaus skola.....44

3.14 lentelė. 2007 spalio-2008 rugsėjo mėn. infliacijos vidurkis Lietuvoje.....47

3.15 lentelė. Ilgalaikių palūkanų normos skirtos konvergencijos vertinimui.....48

3.16 lentelė. Ekonominių rodiklių projekcija nuo 2008 iki 2011 metų.....49

3.17 lentelė. EK parengta ekonominių rodiklių projekcija 2009-2010 metams Lietuvoje.....50

3.18 lentelė. EK parengta ekonominių rodiklių projekcija 2009-2010 metams ES.....50

PAVEIKSLAI

2.1 paveikslas. Centrinio banko nepriklausomumo ramsčiai.....16

3.1 paveikslas. Palūkanų normų ir pinigų paklausos priklausomybė.....27

3.2 paveikslas. Infliacija Lietuvoje ir Slovėnijoje.....38

SANTRUMPOS

BVP – bendras vidaus produktas

ECB – Europos centrinis bankas

EK – Europos Komisija

EP – Europos parlamentas

EPI – Europos pinigų institutas

EPS – Ekonomikos ir pinigų sąjunga

ES- Europos Sąjunga

EEB – Europos ekonominė bendrija

EUROSTAT – Europos Sąjungos statistikos departamentas

LR – Lietuvos Respublika

LB – Lietuvos bankas

SD – Statistikos departamentas

VKM II – Valiutų kurso mechanizmas II

ĮVADAS

Europos Sąjungai (ES) demonstruojant pasauliui stabilumą ir puikų bendradarbiavimą tarp valstybių narių, glaudus ekonominis, socialinis ir politinis bendradarbiavimas buvo ir išliks šios valstybių sandraugos pagrindiniu tikslu. Norint sudaryti dar geresnes sąlygas laisvam kapitalo, prekių, paslaugų ir darbo jėgos judėjimui tarp valstybių narių buvo išsikeltas tikslas įkurti bendrą ekonominę ir pinigų sąjungą (EPS). Įvertinus bendros valiutos įvedimo teikiamus privalumus, valstybės narės pasiryžo atsisakyti savo nacionalinių valiutų ir įsivesti bendrą valiutą – Euro.[1]

Pagrindinės sąlygos bendros valiutos įvedimui, o tiksliau pagrindiniai pasirengimo etapai buvo ekonomikos stabilizavimas valdant nacionalinių valiutų kursų svyravimus, infliacijos lygį, suderinant įstatyminę bazę bei įkuriant bendras institucijas, kurios būtų atsakingos už euro zonos kainų stabilumo palaikymą. Buvo sukurtos dvi pagrindinės institucijos - Europos centrinių bankų sistema (ECBS) ir Europos centrinis bankas (ECB). Europos centrinių bankų sistema vienija visos ES šalių narių nacionalinius centrinius bankus, tačiau ši institucija neturi sprendimų priėmimo galios. Tokią galią turi tik Europos centrinis bankas ir nacionaliniai centriniai bankai tų šalių, kurios yra priimtos į euro zoną.[2]

Nepaisant to, kad Eurosistemą sudaro kelios institucijos, pagrindinė jų yra Europos centrinis bankas, kuris yra atsakingas už pinigų politiką ir funkcijas susijusias su pinigais. Eurosistema palaiko kainų stabilumą, vykdo užsienio valiutų keitimo operacijas, formuoja ir įgyvendina euro zonos pinigų politiką, valdo valstybių narių užsienio valiutos rezervus bei vykdo mokėjimo priemones tarptautiniuose atsiskaitymuose. Europos centrinis bankas yra pagrindinis euro zonos administratorius, kurio pagrindinė funkcija yra parengti įvairius reglamentus, sprendimus, pranešimus, rekomendacijas ir nuomones.[3]

Europos centrinio banko parengti konvergencijos pranešimai, kuriuose nurodomos makroekonominių rodiklių ribos ir pateikiami šalių narių, norinčių įsivesti euro valiutą arba jau turinčių euro valiutą įvertinimai pagal tuos nustatytus ribinius kriterijus, yra bene svarbiausias dokumentas, kuriuo vadovaujamasi priimant naują ES valstybę narę į euro zoną. Dar tik 2004

metais į ES įstojusios Lietuvos prašymu, 2006 metų gegužės mėnesį ECB konvergencijos pranešimas atrodė gan palankus Lietuvos atžvilgiu, tačiau Europos Komisija, nerekomendavo

[1] Europos Komisija, Viena valiuta – vienai Europai: kelias euro link. Europos bendrija, 2007. P.4. - http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication6730_lt.pdf - žiūrėta 2008 10 23.
[2] Lietuvos bankas. Bendra informacija. - http://www.lb.lt/lt/integracija/index.htm - žiūrėta 2006 09 27.
[3] Paulikas V. , Europos Sąjungos institucijos ir valdymas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P.167.

Lietuvai prisijungti prie euro zonos 2007 metais. Nepaisant šios nesėkmės įsivesti eurą kuo greičiau, artimiausias metas kada tai Lietuva galėtų padaryti yra 2010 metai.

Taigi, šio darbo tikslas yra išnagrinėti Lietuvos galimybę prisijungti prie euro zonos pasitelkiant į pagalbą Europos centrinio banko funkcijas EPS. Norint tai padaryti reikia apžvelgti ekonominės ir pinigų sąjungos kūrimosi etapus, Europos centrinio banko bendradarbiavimą su valstybių narių nacionaliniais centriniais bankais bei Europos centrinio banko vaidmenį euro zonoje. Tik tada, kai teoriškai žinomos ECB funkcijos bei administravimas, pasitelkiant 2004 ir 2006 metų ECB parengtų konvergencijos pranešimų duomenis, bei esamus ir prognozuojamus Lietuvos makroekonomikos rodiklius galima daryti prielaidas ar Lietuva turės galimybę prisijungti prie euro zonos 2010 metais ar ne.

Tikslas:

Išsiaiškinti ar Lietuva turės galimybę prisijungti prie euro zonos 2010 metais žvelgiant iš ECB funkcijų ekonominėje ir pinigų sąjungoje pusės.

Uždaviniai:

- Apžvelgti ekonomikos ir pinigų sąjungą ir jos institucijų funkcijas euro zonoje.
- Išryškinti Europos centrinio banko vaidmenį priimant naujas nares į euro zoną.
- Palyginti Lietuvos makroekonomikos kelerių metų po įstojimo į ES padėtį, pagal konvergencijos kriterijus.
- Išnagrinėti Lietuvos makroekonomikos rodiklių prognozes ateinantiems keliems metams.

Tyrimo objektas: Euro įvedimas Lietuvoje.

Tyrimo dalykas: Europos centrinio banko funkcijos ir administravimas.

Hipotezė:

2010 metais Lietuvai dar nebus rekomenduojama prisijungti prie euro zonos.

Tyrimo metodai:

- Mokslinės literatūros analizė, siekiant išsiaiškinti centrinių bankų vaidmenį valstybės ekonomikoje.
- Dokumentų ir statistikos analizė, siekiant iškristalizuoti pagrindines Lietuvos makroekonomikos problemas neleidžiančias prisijungti prie euro zonos.

- Lyginamoji analizė, skirta išnagrinėti Lietuvos ir Slovėnijos makroekonomikos rodiklių panašumus ir skirtumus.

Tyrimo rezultatai:

Išryškinta bendrų pinigų ES svarba sėkmingam ekonominiam bendradarbiavimui; išryškintas ECB vaidmuo ekonomikos ir pinigų politikoje bei priimant naujas valstybes nares į EPS; iškristalizuotos pagrindinės Lietuvos ekonomikos problemos neleidusios įsivesti euro 2007 metais; ištirtos Lietuvos makroekonominės prognozės pagal turimus Lietuvos banko bei Europos Komisijos duomenis ir pateikti šio tyrimo rezultatai.

1. EKONOMINĖS IR PINIGŲ SĄJUNGOS POREIKIO IR KŪRIMOSI APŽVALGA

Ekonominė kelių nepriklausomų valstybių integracija nėra naujas dalykas Europos istorijoje. Dar devynioliktojo amžiaus pirmojoje pusėje Vokietija pademonstravo puikų muitų sąjungos, apėmusios Vokietijos kunigaikštystes, pavyzdį. To paties amžiaus pabaigoje ir dvidešimto amžiaus pradžioje gyvavo Lotynų pinigų sąjunga, kuriai priklausė Prancūzija, Belgija, Šveicarija, Italija ir Graikija. Tokiu pačiu metu panaši ekonominė sąjunga gyvavo ir Europos šiaurinėje dalyje – tai Skandinavijos pinigų sąjunga, kuriai priklausė Švedija, Norvegija ir Danija.[4]

1957 metų Romos sutartimi įkurta Europos ekonominė bendrija (EEB) siekė glaudžiai bendradarbiauti ūkio ir ekonominiame lygmenyje, kadangi buvo svarbu atstatyti Europos ekonomiką, kuri buvo nualinta po II Pasaulinio karo. Svarbiausios iš ekonominio bendradarbiavimo idėjų buvo tarpusavio muitų sąjunga, laisvas prekių, kapitalo, paslaugų ir darbo jėgos judėjimas bendrijos viduje. Norint, kad šis ekonominis bendradarbiavimas dar sklandžiau vyktų, reikėjo panaikinti visas galimas kliūtis. Buvo sukurtos bendros bendrijos institucijos, kurios priimdavo atitinkamus sprendimus, reikalingus stabiliai ekonomikai bei glaudžiam bendradarbiavimui palaikyti. Tačiau norint užtikrinti dar artimesnį ekonominį bendradarbiavimą ir kuo mažesnius kaštus, buvo pasiūlyta bendrų pinigų idėja, kuri vystėsi nuo pat Romos sutarties pasirašymo iki paskutinio XX amžiaus dešimtmečio, kol galiausiai buvo įgyvendinta.

1.1. Bendrų Europos pinigų poreikio išryškinimas

Bendrų pinigų idėja pirmiausiai buvo iškelta dar 1957 metais Romos sutartyje. Nuo Romos sutarties pasirašymo iki Mastrichto sutarties, vieningos ekonominės ir pinigų politikos klausimas buvo iškeltas dar ne vieną kartą. Pirmasis bandymas sukurti ekonominę ir pinigų sąjungą buvo tuometinio Liuksemburgo ministro pirmininko Pierre Werner'io pranešimas, paskelbtas 1970 metais spalio mėnesį. Šiame pranešime buvo siūloma sukurti EPS dar iki 1980 metų. EPS kūrimas turėjo vykti trimis etapais, tačiau susiklosčius nepalankioms ekonominėms aplinkybėms Europoje, šis bandymas nebuvo įgyvendintas.[5]

[4] Europos Komisija, Viena valiuta – vienai Europai: kelias euro link. Europos bendrija, 2007. P.1 - http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication6730_lt.pdf - žiūrėta 2008 10 23.
[5] Europos Komisija, Viena valiuta – vienai Europai: kelias euro link. Europos bendrija, 2007. P.3 - http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication6730_lt.pdf - žiūrėta 2008 10 23.

Sekantis bandymas sukurti bendrą pinigų sąjungą buvo 1977 metais buvusio Europos Komisijos pirmininko Roy Jenkins pasiūlymas. Jo siūlyta ekonominė ir pinigų sistema buvo sudaryta iš valiutų krepšelio (ekiu) ir valiutų kurso mechanizmo ir įkurta 1979 metais. Valiutų krepšelio (ekiu) kursas buvo nustatytas pagal ekonominėje ir pinigų sistemoje dalyvaujančių valstybių valiutų svorius. Tuo tarpu valiutų kurso mechanizmas (VKM) apibrėžė leidžiamas nacionalinių valiutų svyravimų į abi puses (±2,25%) nuo centrinio ekiu kurso ribas ir įvedė valiutų pirkimo ir pardavimo sistemą, kurios tikslas buvo užtikrinti, kad valiutos neperžengtų nustatytų svyravimų ribų.[6]

Pagaliau 1985 metais Europos suvestiniame akte buvo numatyta paskelbti EPS galutiniu ES tikslu. Šalių narių centriniams bankams glaudžiai bendradarbiaujant buvo sureguliuoti valiutų kursų svyravimai, taip pat buvo suderinti valstybių narių infliacijos lygiai. Tokia sėkmė dar labiau skatino siekti bendros ekonominės ir pinigų sąjungos. 1985 metais parengta programa buvo pašalintos visos likusios kliūtys laisvam prekių, paslaugų, kapitalo ir darbo jėgos judėjimui ir tai buvo EPS poreikio nuopelnas.

Buvo puikiai suprantama, kad skirtingos valiutos didina verslo sąnaudas ir neleidžia pilnai vykdyti laisvo prekių, paslaugų, kapitalo ir darbo jėgos judėjimo programos. Taigi, 1988 m. Europos vadovų tarybos susitikime Hanoveryje vyriausybės įsteigė komitetą, kuriam pirmininkavo Komisijos pirmininkas Jacques Delors‘as, kad šis parengtų pranešimą apie geriausią EPS sukūrimo būdą. Po visko, 1989 metų birželio mėnesį buvo pateiktas EPS kūrimo planas. Pagal šį parengtą Delors‘o pranešimą buvo numatyti trys EPS kūrimo etapai. Dar iki pradedant įgyvendinti šiuos tris etapus, buvo paskelbtas pranešimas pavadinimu „*Viena rinka, viena valiuta”*, kuriame buvo teigiama, kad neįmanoma gauti visos naudos iš vieningos rinkos, neįvedus bendros valiutos.[7]

Po šių pranešimų 1991 metų gruodį buvo parengta ir patvirtinta Mastrichto sutartis šiems Delors‘o pasiūlymams įgyvendinti. Ši sutartis numatė, kad EPS negalima atšaukti arba atidėti vėlesniam laikui nepažeidžiant Sutarties. Tai pat šia sutartimi buvo nustatyti penki konvergencijos kriterijai, kurie privalo būti patenkinti norint įstoti į EPS, ir įsteigta institucinė struktūra, susidedanti iš Europos centrinio banko (ECB) ir Europos centrinių bankų sistemos (ECBS). Paskutinis nutarimas paminėtas Sutartyje buvo tai, kad politika turėtų būti vykdoma EPS.[8]

[6] Europos Komisija, Viena valiuta – vienai Europai: kelias euro link. Europos bendrija, 2007. P.4 - http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication6730_lt.pdf - žiūrėta 2008 10 23.
[7] Europos Komisija, Viena valiuta – vienai Europai: kelias euro link. Europos bendrija, 2007. P.5. - http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication6730_lt.pdf - žiūrėta 2008 10 23.
[8] P. 364-367

Šioje dalyje buvo išryškintas bendrų pinigų poreikis ir apžvelgti kelis ekonominės ir pinigų sąjungos kūrimosi bandymai, kurie dar labiau patvirtina bendros ekonominės ir pinigų politikos poreikį ES viduje. EPS kūrimosi pagrindimas yra būtinas norint suprasti Lietuvos prisijungimo prie EPS svarbą.

1.2. Ekonominės ir pinigų sąjungos kūrimosi etapai

Pirmiesiems bendros pinigų sąjungos kūrimo bandymams nepavykus, trečiąjį kartą buvo nuspręsta tiksliai numatyti tokios sąjungos kūrimo etapus. Šie ekonomikos ir pinigų sąjungos kūrimo etapai turėjo palaipsniui paruošti valstybes nares bei jų ekonomikas bendrai pinigų politikai. Pagrindinė priežastis kodėl buvo vykdomi šie trys EPS etapai buvo ta, kad norint įsivesti bendrą valiutą valstybėms narėms reikia pasiekti panašų ekonominį lygį ir kad kiekvienos valstybės narės ekonomikos būtų stabilios bei atitiktų tam tikrus kriterijus, kurie buvo pavadinti konvergencijos kriterijais. Tik praėjus šiems trims etapams, dvylika ES narių įsivedė Euro valiutą.

Pirmasis EPS raidos etapas prasidėjo dar net neratifikavus Mastrichto sutarties 1990 metais. Pirmasis etapas turėjo paruošti pagrindus tolimesnei ESP raidai. Šio etapo pagrindiniais tikslais buvo:

- panaikinti kapitalo judėjimo tarp valstybių narių apribojimus;
- koordinuoti ekonominę ir pinigų politikas;
- mažiau derinti valiutų keitimo kursus.[9]

Per ketverius metus paruošus ekonominį pagrindą tolimesniam Europos Pinigų Sąjungos vystymuisi prasidėjo antrasis EPS raidos etapas, kurio tikslai buvo parengti institucinę bei įstatyminę bazę. Tai yra:

- įkurti Europos pinigų institutą (EPI), kuris būtų pagrindu vėliau steigiamam Europos centriniam bankui (ECB);
- laipsniškai perduoti valstybių narių nacionalinius įgaliojimus Bendrijos institucijoms;
- mažinti fiksuotų valiutos keitimo kursų normas.[10]

[9] Paulikas V. , Europos Sąjungos institucijos ir valdymas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P.164.
[10] Ten pat.

Po antrojo kūrimosi etapo buvo parengti pamatai dviem pagrindinėms EPS institucijoms – Europos centriniam bankui ir Europos centrinių bankų sistemai steigti. Trečiasis ir paskutinis EPS raidoje etapas vainikavo visą pasiruošimo laikotarpį įvykdydamas galutinius tikslus:

- numatyti tvirtą ir nekintamą valiutų keitimo kursą;
- įvesti bendrijoje vieną valiutą, kuri pakeičia nacionalines valiutas.[11]

Taigi norint sukurti vieningą ekonominę ir pinigų sąjungą reikėjo surasti tam tikrus kriterijus, kurie vienytų visas sąjungos nares ir tai padėtų vykdyti bendrą pinigų politiką bei suteikti Europos centriniam bankui galimybę stabilizuoti kainas euro zonoje. Kaip jau buvo minėta anksčiau, nors ekonominės ir pinigų sąjungos atvejis buvo beprecedentis ir teoriškai Europos centrinio banko vaidmuo atrodė nerealus, EPS verta buvo įkurti pasvėrus jos galimus trūkumus su teikiama nauda:

- stabili valiuta;
- maža infliacija ir mažos palūkanų normos;
- kainų skaidrumas;
- valiutų keitimo išlaidų panaikinimas;
- labiau integruotos finansų rinkos;
- didesnis ekonomikos efektyvumas;
- patikimesni valstybės finansai;
- Reikšmingesnis ES vaidmuo pasaulio ekonomikoje;
- Paprastesnė tarptautinė prekyba;
- Apčiuopiama Europos tapatybės ženklas.[12]

Nepaisant daugumos Europos Sąjungos šalių narių pritarimo valiutos įsivedimui bei šių akivaizdžių bendros valiutos pranašumų, dvi valstybės - Didžioji Britanija bei Danija, atsisakė įsivesti Eurą joms palikta išimties tvarka. Naujosios ES šalys narės, įstojusios į ES 2004 metais ir vėliau, įsipareigojo anksčiau ar vėliau, kai atitiks konvergencijos kriterijus, įsivesti bendrą Europos Sąjungos valiutą.[13]

[11] Paulikas V. , Europos Sąjungos institucijos ir valdymas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P.164.
[12] Europos Komisija, Kaip euro teikia naudą mums visiems. - http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/general/2007/Leafleteuro_LT.pdf - žiūrėta 2006 0927.
[13] Lietuvos bankas. Euro įvedimas Lietuvoje. -http://www.lb.lt/lt/euras/index.htm – žiūrėta 2007 10 23.

Šie ekonominės ir pinigų sąjungos kūrimosi etapai buvo pagrindu Konvergencijos kriterijams, kurie buvo ir yra viena iš pagrindinių sąlygų, kurias valstybės narės turi įvykdyti pieš prisijungdamos į ekonominę ir pinigų sąjungą. Norint gauti bendros ekonominės ir pinigų sąjungos teikiamą naudą reikia juos atitikti t.y. kad valstybės ekonomika būtų stabili.

Apibendrinant pirmąjį skyrių, kuriame buvo apžvelgta ekonominės ir pinigų sąjungos trumpa istorija bei kūrimosi etapai, galima patvirtinti, kad bendrų pinigų idėja buvo gyva nuo pat Europos ekonominės bendrijos gyvavimo pradžios, tačiau jai įgyvendinti reikėjo sukurti konkrečių etapų planą, kuris užtikrintų tokios sąjungos gyvavimą bei funkcionavimą bendrijoje. Po šio skyriaus galima daryti išvadą, kad valstybės narės norinčios prisijungti prie ekonominės ir pinigų sąjungos turėtų praeiti tuos pačius pasiruošimo dalyvavimui ekonominėje ir pinigų sąjungoje etapus, kaip tai padarė senosios sąjungos narės – kūrėjos.

2. EUROPOS CENTRINIO BANKO VAIDMUO ĮVEDANT EURĄ LIETUVOJE.

Kadangi Europos centrinis bankas yra pagrindinė EPS institucija, kuri kontroliuoja ekonominę ir pinigų politiką, Lietuvos santykis su šios institucijos veikla yra neišvengiamas. Lietuvos banko bendradarbiavimas bei dalyvavimas Europos centrinių bankų sistemoje yra vienas iš būdų kuriais ECB dalyvauja ES valstybių narių, net ir nepriklausančių euro zonai, ekonominiame gyvenime. Šiame skyriuje išryškinsime ECB vaidmenį EPS, jo rengiamų pranešimų apie konvergenciją svarbą bei jo ryšį su Lietuvos banku.

2.1. Europos centrinio banko vaidmens ekonominėje ir pinigų sąjungoje teorinės įžvalgos

Kiekvienam turinčiam makroekonomikos pagrindus yra aiški centrinio banko svarba valstybės ekonomikoje. Daugelyje valstybių nacionalinis centrinis bankas turi kainų reguliuotojo vaidmenį. Ypatingai valstybėse narėse, kurios dar nėra prisijungę prie euro zonos, nacionaliniai centriniai bankai yra pagrindiniai nacionalinių pinigų politikos administratoriai. Taigi, Europos centrinis bankas bei jo funkcijos buvo kuriami pasitelkiant nacionalinių centrinių bankų pavyzdį bei sukuriant jo pirmtaką Europos pinigų institutą.

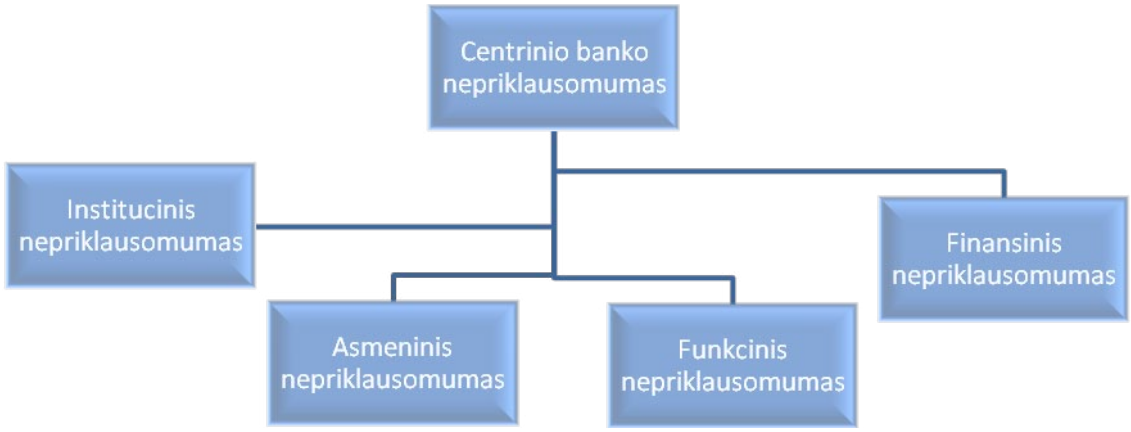
Kaip jau buvo minėta ankstesniame skyriuje, po Delors‘o pranešimo (žiūrėti 1.1 skyrių) EPS buvo kuriama trimis etapais. Viduriniajame etape buvo įkurtas EPI (Europos pinigų institutas), kuris buvo ECB, įkurto Frankfurte prie Maino, pradininkas. 1994 metais įkuriant EPI, jo statute jau buvo numatyta, kad prasidėjus trečiajam etapui, ši institucija bus panaikinama ir vietoje jos bus įsteigtas ECB, kuris perims EPI įsipareigojimus bei turtą.[14]

Kadangi tiek ECB buvo kuriamas vykdyti ES pinigų politiką bei palaikyti kainų stabilumą, reikėjo užtikrinti šios institucijos nepriklausomumą. Pagal ES sutarties III skyriaus apie ECBS organizacinę struktūrą 7 straipsnį „nei ECB, nei nacionalinis centrinis bankas, nei bet kuris jų sprendimus priimančių organų narys nesiekia gauti ar nepriima jokių Bendrijos institucijų ar organų, valstybių narių vyriausybių ar bet kurios kitos organizacijos nurodymų. Bendrijos institucijos bei organai ir valstybių narių vyriausybės įsipareigoja gerbti šį principą ir nesiekti paveikti ECB ar nacionalinių centrinių bankų sprendimus priimančių organų narių, kai jie atlieka savo užduotis.“[15]

[14] ES sutartis. EPI likvidavimas. 23.01 straipsnis. 1992. P.104. -http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/index.htm - žiūrėta 2007 10 26.
[15] ES sutartis. ECBS organizacinė struktūra. 03.07 straipsnis. 1992. P. 84. – http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/index.htm - žiūrėta 2007 10 26.

Žvelgiant į nacionalinių centrinių bankų kūrimosi istorija, banko nepriklausomumas yra svarbus dalykas vykdant pinigų politiką bei norint užtikrinti objektyvių sprendimų priėmimą. Nors ECB sulaukė nemažai kritikos dėl savo nepriklausomybės, tačiau nepriklausomumas yra būtinas norint užtikrinti objektyvios statistikos rinkimą ir objektyvių ir nesavanaudiškų sprendimų priėmimą.

2.1 paveikslas. Centrinio banko nepriklausomumo ramsčiai[16]

2.1 paveiksle vaizduojami keturi pagrindiniai centrinio banko nepriklausomumo ramsčiai: institucinis, asmeninis, funkcinis ir finansinis; kurie yra būtini užtikrinti objektyvų banko darbą. Institucinis nepriklausomumas būtinas tam, kad centrinis bankas nebūtų įtakojamas kitų valstybės institucijų. Pvz. institucinis nepriklausomumas atriboja banką nuo vyriausybės, kad nebūtų verčiamas finansuoti valstybės biudžeto deficito. Asmeninis nepriklausomumas užtikrina dar didesnę nepriklausomybę nuo valstybės valdžios institucijų įtakos, kadangi centrinio banko valdytojai renkami ilgesnei kadencijai nei valstybės pareigūnai. Funkcinis nepriklausomumas suteikia centriniam bankui galimybę savarankiškai nustatyti ir įgyvendinti pinigų politikos tikslus. Paskutinysis – finansinis nepriklausomumas, reiškia, kad centrinis bankas turi nepriklausomą pajamų šaltinį bei jo išlaidas ir pajamas tikrina paties banko revizijos komisija.[17]

Kad ir koks būtų centrinio banko nepriklausomumo pranašumas, yra ir skeptiškai nusiteikusių nuomonių. Pirmiausia dėl „grobuoniškumo“ pinigų politikos formavime: centriniai bankai „gali turėti ilgalaikių prioritetų dėl pinigų politikos, kurie gali skirtis nuo politikų ar

[16] Vaškelaitis V., Pinigai: pinigų politika ir jos priemonės. Vilnius: Lietuvos mokslas, 2006. P. 46
[17] Ten pat.

visuomenės prioritetų“.[18] Be „gruobuoniškumo“ yra išskiriama pinigų ribojimo politika, kuri taip pat gali neigiamai atsiliepti valstybės ekonomikai. T.y. „jei centrinis bankas vykdo ribojančią pinigų politiką, politikai susigundys padidinti valstybės skolą siekdami pagyvinti ekonomiką padidinant apyvartos lėšas, kas paskatins banką toliau didinti palūkanų normą, o politikus skolintis daugiau pinigų ir taip toliau.“[19] Taigi, atsižvelgiant į šią centrinio banko nepriklausomumo kritiką, galima padaryti išvadą, kad turi būti abipusis sutarimas tarp centrinio banko ir politikų, kokią fiskalinę politiką reikėtų vykdyti.

Atsižvelgiant į tai, kad dar prieš įkuriant EPS buvo numatytas politikų vykdančių fiskalinę politiką bei ECB bendradarbiavimas, nepriklausomo centrinio banko taisyklė buvo pritaikyta ir kuriant Europos centrinį banką. Vadovaujantis šiais principais ES sutartyje buvo numatyta, kad ECB turi savo valdybą, kurią sudaro Valdančioji taryba ir Vykdomoji valdyba. Valdančiąją tarybą sudaro ECB Vykdomosios valdybos nariai ir euro zonai priklausančių valstybių nacionalinių centrinių bankų valdytojai. Kiekvienas Valdančiosios tarybos narys turi balsą, o jeigu statutas numato kitaip, tai sprendimą lemia balsų dauguma. Tačiau jei narių balsai pasiskirsto po lygiai, tada lemiamas balsas suteikiamas Valdančiosios tarybos pirmininkui.[20] Sutartyje yra numatyta, kad „priimant bet kokius sprendimus pagal 28, 29, 30, 32, 33 ir 51 straipsnius, balsai Valdančiojoje taryboje paskirstomi pagal nacionalinių centrinių bankų dalį pasirašytame ECB kapitale. Vykdomosios valdybos narių balsų indeksai lygūs nuliui. Kvalifikuotos daugumos reikalaujantis sprendimas priimamas, jeigu atiduoti balsai „už“ atstovauja mažiausiai dviem trečdaliams pasirašyto ECB kapitalo ir ne mažiau kaip pusei dalininkų. Jeigu valdytojas negali dalyvauti, jis gali paskirti pakaitinį asmenį balsuoti jam skirtu indeksuotu balsu“.[21] Vykdomosios valdybos posėdžiai yra konfidencialūs ir vyksta bent dešimt kartų per metus.[22]

Pagal tos pačios sutarties III skyriaus 11 straipsnį, Vykdomąją valdybą sudaro pirmininkas, pirmininko pavaduotojas ir keturi kiti nariai. Visi jie yra „skiriami už pripažintą autoritetą ir profesinę patirtį pinigų ar bankininkystės srityse turinčių asmenų valstybių narių vyriausybių bendru sutarimu valstybės ar vyriausybės vadovų lygiu pagal Tarybos rekomendaciją, šiai pasikonsultavus su Europos Parlamentu ir Valdančiąja taryba.“[23] Šios valdybos nariai skiriami 8 metams be teisės būti skirtiems dar kartą. 8 metų kadencija buvo skirta tam, kad trumpesniam

[18] Hix S., Europos Sąjungos politinė sistema. Vilnius: Eugrimas, 2006. P.384.
[19] Ten pat.
[20] ES sutartis. ECBS organizacinė struktūra. 03.10.03 ir 03.11.03 straipsniai. 1992.P. 85 - http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/index.htm - žiūrėta 2007 10 26.
[21] ES sutartis. ECBS organizacinė struktūra. 03.10.03 straipsnis. 1992. P. 85 - http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/index.htm - žiūrėta 2007 10 26.
[22] Ten pat.
[23] Ten pat.

laikotarpiui renkama valstybių narių valdžia nedarytų įtakos Vykdomosios valdybos nariams ir sprendimams. Lygiai taip pat kaip ir Valdančiojoje taryboje, Vykdomosios tarybos nariai turi po vieną balsą ir sprendimus priima balsų daugumos principu. Iškilus neaiškumams ar pasiskirsčius balsams po lygiai, sprendimą lemia pirmininko balsas.[24]

Europos centrinio banko funkcijos apibrėžtos ES sutartyje bei Europos centrinio banko statute. ECB funkcijas galima suskirstyti į tris pagrindines grupes: patariamosios funkcijos, statistinės informacijos rinkimas ir tarptautinis bendradarbiavimas.

Pagal ES sutarties II skyriaus 4 straipsnį dėl patariamosios funkcijos, yra pasakyta, kad:

- „su ECB konsultuojasi:

- dėl bet kurio siūlomo Bendrijos akto, priklausančio jo kompetencijai;
- nacionalinės institucijos dėl bet kurios teisinės nuostatos, priklausančios jo kompetencijai, projekto, tačiau laikantis 42 straipsnyje numatyta tvarka Tarybos nustatytų apribojimų ir sąlygų;“[25]

- „ECB gali atitinkamoms Bendrijos institucijoms ar organams arba nacionalinėms institucijoms teikti nuomones jo kompetencijai priklausančiais klausimais.“[26]

Norint tinkamai vykdyti ECBS uždavinius, „ECB turi rinkti statistinę informaciją iš kompetentingų nacionalinių institucijų arba tiesiai iš šalies narės ūkio subjektų. Šiais tikslais ECB bendradarbiauja su Bendrijos institucijomis ar organais ir su valstybių narių ar trečiųjų šalių kompetentingomis institucijomis bei tarptautinėmis organizacijomis.“[27] „Prireikus ECB prisideda prie taisyklių ir praktikos, kuria vadovaujamasi renkant, kaupiant ir platinant statistinę informaciją jo kompetencijos srityse, suvienodinimo.“[28]

Kadangi ECB yra nepriklausoma institucija, jis vykdo tarptautinio bendradarbiavimo funkcijas:

[24] ES sutartis. ECBS organizacinė struktūra. 03.11.05 straipsnis. 1992. P. 86. - http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/index.htm - žiūrėta 2007 10 26.
[25] ES sutartis. ECBS tikslai ir uždaviniai. 02.02.04a straipsnis. 1992. P. 83. - http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/index.htm - žiūrėta 2007 10 26.
[26] ES sutartis. ECBS tikslai ir uždaviniai. 02.02.04b straipsnis. 1992. P. 83. - http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/index.htm - žiūrėta 2007 10 26.
[27] ES sutartis. ECBS tikslai ir uždaviniai. 02.05.01 straipsnis. 1992. P. 84. - http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/index.htm - žiūrėta 2007 10 26.
[28]ES sutartis. ECBS tikslai ir uždaviniai. 02.05.03 straipsnis. 1992. P.84. - http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/index.htm - žiūrėta 2007 10 26.

- „ECB nusprendžia, kaip atstovaujama ECBS tarptautinio bendradarbiavimo, susijusio su ECBS pavestais uždaviniais, srityje.
- ECB ir, jam pritarus, nacionaliniai centriniai bankai gali dalyvauti tarptautinėse finansų institucijose.“[29]

Kadangi ECB yra nepriklausomas juridinis asmuo, jis gali naudotis teisingumu, suteikiamu juridiniams asmenims valstybėse narėse ir įsigyti nekilnojamojo turto, juo disponuoti bei teismo atveju būti šalimi jame.

Kaip žinome, ECB yra pagrindinė EPS institucija, taigi pagal tos pačios ES sutarties III skyriaus apie bendrąjį principą 8 straipsnį, ECB sprendimus priimantys organai vadovauja ECBS.[30] Kadangi ECBS dalyvauja visų valstybių narių centriniai bankai, tačiau ne visų jų šalys priklauso euro zonai, tai šiai institucijai vadovauja ECB, kurio sudėtyje yra tik euro zonai priklausančių centrinių bankų atstovai.

Taigi Europos centrinis bankas yra pagrindinė pinigų politikos vykdymo institucija Europos sąjungoje, atliekanti patariamąsias, statistikos rinkimo ir tarptautinio bendradarbiavimo funkcijas. ECB nepriklausomumas suteikia galimybę priimti objektyvius sprendimus pinigų politikos klausimais, o bendradarbiavimas su politikais fiskalinės politikos klausimais, leidžia efektyviau kontroliuoti kainų stabilumą.

2.2. Konvergencijos kriterijų svarbos stojant į Europos pinigų sąjungą išryškinimas

Galima teigti, kad pirmajame skyriuje apžvelgti EPS raidos etapai (žiūrėti 1.2 skyrių) atspindi etapus, kuriuos turi praeiti valstybė narė norėdama prisijungti prie euro zonos. Kaip jau buvo minėta anksčiau, norint sukurti ekonominę ir pinigų sąjungą, reikėjo sukurti tam tikrą sistemą, kuri galėtų padėti gauti norimą naudą (žiūrėti 1.1 skyrių). Pagrindinis dalykas, kuris padėjo šalims suvienyti savo ekonomikas, buvo ir yra konvergencijos kriterijai, kurie buvo numatyti Mastrichto (arba ES) sutartyje 1992 metais, t.y. pirmajame pasiruošimo EPS įkūrimui etape. Būtent konvergencijos kriterijų atitikimu remiasi ECB ir EK ruošdami pranešimą apie valstybės narės ekonominę padėtį ir rekomenduodami arba ne priimti valstybę narę į EPS.

[29] ES sutartis. ECBS tikslai ir uždaviniai. 02.06.01 ir 02.06.02 straipsniai. 1992. P.84. - http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/index.htm - žiūrėta 2007 10 26.
[30] ES sutartis. ECBS organizacinė struktūra. 03.08 straipsnis. 1992. P.84. - http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/index.htm - žiūrėta 2007 10 26.

Pagal Mastrichto sutarties 109j straipsnį pirmasis konvergencijos kriterijus yra didelis kainų stabilumas. Tos pačios sutarties protokolas dėl konvergencijos kriterijų paaiškina, kad „valstybės narės kainų stabilumas yra tvarus ir vidutinis infliacijos lygis per vienerius metus iki tyrimo neviršija daugiau kaip 1,5 procentinio punkto daugiausia trijų valstybių narių, kuriose kainos yra stabiliausios, infliacijos lygio. Infliacija matuojama taikant vartotojų kainų indeksą palyginamuoju pagrindu, atsižvelgiant į nacionalinių apibrėžimų skirtumus.“[31]

Antrasis kriterijus – valstybės finansinės padėties tvarumas. „Ar jis pasiektas sprendžiama pagal bendrojo šalies biudžeto be deficito perviršio, kuris nustatomas pagal 104c straipsnio 6 dalį, padėtį“.[32] „Kad būtų galima nustatyti dideles klaidas, Komisija prižiūri biudžeto būklę ir valstybės skolos dydį valstybėse narėse. Ji ypač tikrina biudžetinės drausmės laikymąsi pagal šiuos du kriterijus:

a) ar planuojamo arba faktinio bendrojo šalies biudžeto deficito santykis su bendruoju vidaus produktu viršija tam tikrą pamatinę vertę, išskyrus atvejus, kai:

- arba santykis smarkiai ir nuolat mažėjo ir pasiekė lygį, artimą pamatinei vertei;
- arba, antraip, pamatinės vertės perviršis yra tik išimtinis ir laikinas ir santykis išlieka artimas pamatinei vertei;

b) ar valstybės skolos santykis su bendruoju vidaus produktu viršija tam tikrą pamatinę vertę, išskyrus atvejus, kai tas santykis pakankamai mažėja ir patenkinamai sparčiai artėja prie pamatinės vertės.“[33]

Sekantis kriterijus pagal kurį sprendžiama ar leidžiama valstybei narei prisijungti prie euro zonos yra valiutos kurso mechanizmo nustatytų norminių svyravimo ribų laikymasis mažiausiai dvejus paskutinius metus be nuvertėjimo bet kokios kitos valstybės valiutos atžvilgiu.[34]

Paskutinis kriterijus, kurio būtina laikytis norint prisijungti prie EPS, yra ilgalaikių palūkanų normos. Tai reiškia, kad „vienerių metų laikotarpiu iki tyrimo valstybės narės vidutinė nominali ilgalaikių palūkanų norma neviršijo daugiau kaip 2 procentiniais punktais daugiausia trijų valstybių narių, kuriose kainos yra stabiliausios, palūkanų normos. Palūkanų normos matuojamos ilgalaikių vyriausybės obligacijų ar palyginamų vertybinių popierių pagrindu

[31]ES sutartis. Protokolas dėl konvergencijos kriterijų. 109j.01 straipsnis. 1992. P.22-23. - http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/index.htm - žiūrėta 2007 10 26.
[32] Ten pat.
[33] ES sutartis. Protokolas dėl konvergencijos kriterijų. 104c.01 straipsnis. 1992. P.14. - http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/index.htm - žiūrėta 2007 10 26
[34] ES sutartis. Protokolas dėl konvergencijos kriterijų. 109j.01 straipsnis. 1992. P.23. - http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/index.htm - žiūrėta 2007 10 26.

atsižvelgiant į nacionalinių apibrėžimų skirtumus.“[35] Palūkanų normų reguliavimas yra pagrindinis centrinio banko įrankis, padedantis palaikyti kainų stabilumą, kaip matysime sekančiame skyriuje.

2.1 lentelė. Senųjų ES valstybių narių konvergencijos kriterijai prieš prisijungiant prie Euro zonos[36]

	Vyriausybės biudžetinė padėtis					
	Infliacijos lygis, 1997 (%)	Palūkanų normos 1997 (%)	Deficitas 1997 (% BVP)	Skola (% BVP)	Pokytis nuo 1995	**Valiutos kursas (VKM, 1998 kovas)**
Nustatyta riba	**2,7**	**7,8**	**£ 3,0**	**=60,0**		Taip
EPS NARĖS ĮKŪRĖJOS						
Liuksemburgas	1,4	5,6	-1,7	6,7	+1,0	**Taip**
Suomija	1,3	5,9	0,9	55,8	-3,7	**Taip**
Prancūzija	1,2	5,5	3,0	59,0	+9,5	**Taip**
Vokietija	1,4	5,6	2,7	**61,3**	+11,0	**Taip**
Portugalija	1,8	6,2	2,5	**62,0**	-1,8	**Taip**
Austrija	1,1	5,6	2,5	**66,1**	+0,7	**Taip**
Airija	1,2	6,2	-0,9	**66,3**	-22,8	**Taip**
Ispanija	1,8	6,3	2,6	**68,8**	+6,2	**Taip**
Nyderlandai	1,8	5,5	1,4	**72,1**	-5,7	**Taip**
Italija	1,8	6,7	2,7	**121,6**	-3,3	**Taip**
Belgija	1,4	5,7	2,1	**122,2**	-11,2	**Taip**
Neatitiko narystės EPS reikalavimų						
Graikija	**5,2**	**9,8**	**4,0**	**108,7**	-0,7	**Taip**
Politinis sprendimas neprisijungti prie EPS						
Jungtinė Karalystė	1,8	7,0	1,9	53,4	+3,0	Ne
Danija	1,9	6,2	-0,7	65,1	-13,1	**Taip**
Švedija	**1,9**	**6,5**	**0,8**	**76,6**	**-2,4**	Ne

[35] ES sutartis. Protokolas dėl konvergencijos kriterijų. 109j.01 straipsnis. 1992. P.23. - http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/index.htm - žiūrėta 2007 10 26.
[36] Hix S., Europos sąjungos politinė sistema. Vilnius: Eugrimas, 2006. P.370.

Tais pačiais 1998 metais, kai buvo įkurtas ECB, buvo parengtas pranešimas apie valstybių narių, besirengiančių įsivesti eurą, konvergenciją. Kaip matyti 2.1 lentelėje, ne visos valstybės narės atitiko visus konvergencijos kriterijus, tačiau vis tiek buvo priimtos į Euro zoną. Net aštuonios iš vienuolikos priimtų į EPS valstybių narių valstybės skolos kriterijus viršijo nustatytą ribą – 60 % BVP. Tačiau nepaisant to Komisija teigė, kad valstybės skolos kriterijus nėra toks svarbus kaip metinio deficito kriterijus, ir kad „bendra valstybės skola „judėtų teisinga kryptimi“, kitais žodžiais tariant, mažėtų“.[37] Lentelėje taip pat matome, kad vienai valstybei nebuvo leista prisijungti prie Euro zonos, nes ji neatitiko nei vienos konvergencijos kriterijų normos. Tuo tarpu Jungtinė Karalystė, Danija ir Švedija priėmė politinius sprendimus neprisijungti prie EPS.[38] Tačiau naujai 2004 metais įstojusioms šalims yra privaloma prisijungti prie EPS, nes ši sąlyga buvo įtraukta į stojimo sutartį.

Tačiau, kaip matome 2.1 lentelėje, ne visos valstybės atitiko konvergencijos kriterijus po visų šių trijų EPS raidos etapų. Graikijai nebuvo leista prisijungti nes jos makroekonominiai rodikliai viršijo daugumos konvergencijos kriterijų ribas, bet neilgam. Ekonominei situacijai šioje šalyje pagerėjus, 2001 sausio 1 d. ji taip pat buvo prijungta prie euro zonos.

Aptarus šiuos duomenis kyla klausimas ar būtinai reikia griežtai laikytis šių konvergencijos kriterijų. Kaip buvo paminėta anksčiau, valstybės skolos ribos viršijimas nesustabdė nuo prisijungimo prie euro zonos. Giuseppe Zadra savo pranešime „The Contributing of Interes Rate Statistics for the Monitoring of the Integration of EU Banking Markets“[39] pastebėjo, kad gal nereikėtų taip griežtai vertinti naujųjų ES šalių narių pagal nustatytus konvergencijos kriterijus, nes senųjų ES šalių narių ir naujųjų, priimtų nuo 2004 metų ekonomikos skiriasi. Naujosioms šalims, bandančioms pasivyti „senbuvių“ ekonominį lygį, yra sunku atitikti visus konvergencijos kriterijus, nes jų ekonomikos augimo tempai yra kur kas didesni nei senųjų ES šalių.

Taigi matome, kad nors tik trys valstybės narės 1998 metais visiškai atitiko konvergencijos kriterijus, vis dėl to buvo leista visoms valstybėms, išskyrus Graikiją, kuri visiškai neatitiko kriterijų, prisijungti prie EPS. Kadangi tai buvo tik pradžia EPS, galima daryti išvadą, kad nebuvo kitos išeities kaip tik priimti valstybes nares, kurių skola gerokai viršijo 60% BVP, atsižvelgiant į tų skolų mažėjimo tendencijas ir tai, kad priėmus tik tris valstybes nares, EPS būtų netekus savo prasmės suvienyti visos ES, o ne trijų atskirų valstybių, ekonomiką. Taigi,

[37] Hix S., Europos sąjungos politinė sistema. Vilnius: Eugrimas, 2006. P.369.
[38] Hix S., Europos sąjungos politinė sistema. Vilnius: Eugrimas, 2006. P.370.
[39] Zadra G., The Contributing of Interest Rate Statistics for the Monitoring of the Integration of EU Banking Markets.// ECB: A Strategic Vision for Statistics Challenges for the Next Ten Years. 2008. P.58. - www.ecb.int/events/conferences/html/eastats4.en.html - žiūrėta 2008 10 23.

nepaisant griežtų reikalavimų, šį kartą buvo pritaikytas politinis kompromisas, kurio nebegavo 2007 metais prie EPS bandžiusi prisijungti Lietuva.

2.3. Lietuvos Banko ir Europos Centrinio Banko bendradarbiavimo apžvalga

Kadangi ECB yra atsakingas už euro valiutos politiką, ne euro zonos šalių nacionaliniai centriniai bankai kontroliuoja savo šalių nacionalinių pinigų politiką. Tačiau ši institucija nelieka nuošaly ir glaudžiai bendradarbiauja su nacionaliniais bankais. Taigi Lietuvos bankas nėra išimtis ir jis dalyvauja ECBS, turi savo kapitalą ECB bei padeda Lietuvai rengtis integracijai į euro zoną.

Siekiant narystės ekonominėje ir pinigų sąjungoje, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2005 m. gegužės 30 d. nutarimu Nr. 592 sudarė Euro įvedimo Lietuvos Respublikoje koordinavimo komisiją, kurios nariu yra Lietuvos banko valdybos pirmininkas.[40] Lietuvos bankas dalyvauja Lietuvos euro integracijos procesuose, „vykdo darbus, susijusius su ES teisės, ECB reikalavimų, normų ir praktikos konkrečiose centrinio banko veiklos srityse perėmimu ir institucinių gebėjimų stiprinimu, pagal kompetenciją įgyvendina ES teisės skyrių „Ekonominė ir pinigų sąjunga“, „Laisvas kapitalo judėjimas“ ir „Laisvė teikti paslaugas“ derybų pozicijose prisiimtus Lietuvos Respublikos įsipareigojimus. Lietuvos bankui taip pat svarbūs ES institucijose priimami sprendimai, susiję su ES vykdoma ekonomine politika. Jis dalyvauja rengiant Lietuvos konvergencijos programą, nacionalinę struktūrinių reformų ataskaitą ir atnaujinamas ES bendrąsias ekonominės politikos gaires, apimančias makroekonominės politikos prioritetus.“[41]

Kaip jau buvo paminėta, Lietuvos bankas kaip ir kitų ES šalių narių dar nedalyvaujančių EPS turi ECB kapitalo dalį, kuri nustatoma pagal ES valstybės narės gyventojų ir BVP produkto dalį tenkančią Europos sąjungoje. Šios skiriamos ECB kapitalo dalys kas penkerius metus yra koreguojamos, nes valstybių narių ekonominės situacijos keičiasi. Šiuo metu Lietuvai priklauso 0,4425%. (t. y. 24 623 661 euras).[42]

Paliečiant Lietuvos integracijos į euro zoną klausimą, galima pasakyti, kad Lietuvos banko vaidmuo yra ženklus. Lietuvos banko Lietuvoje, kaip Europos centrinio banko Europos Sąjungos

[40] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugsėjo 29 d. nutarimas Nr. 1050. -http://www.lrvk.lt/main.php?cat=445&gr=2- žiūrėta 2007 06 28.

[41] Lietuvos bankas. Bendra informacija. - http://www.lb.lt/lt/integracija/index.htm - žiūrėta 2006 09 27.

[42] Ten pat.

mastu, pagrindinis tikslas yra palaikyti kainų stabilumą. Norėdamas pasiekti šį tikslą LB atlieka šias funkcijas[43]:

- vykdyti Lietuvos Respublikos pinigų emisiją;
- formuoti ir vykdyti pinigų politiką;
- nustatyti lito kurso reguliavimo sistemą ir skelbti oficialų lito kursą;
- valdyti, naudoti Lietuvos banko užsienio atsargas ir jomis disponuoti;
- atlikti valstybės iždo agento funkcijas;
- išduoti bei atšaukti licencijas Lietuvos Respublikos kredito įstaigoms ir leidimus užsienio valstybių kredito įstaigų skyrių bei atstovybių steigimui, prižėri jų veiklą ir nustatyti jų finansinės apskaitos principus ir atskaitomybės tvarką;
- kurti ir valdyti tarpbankinę lėšų pervedimo sistemą ir nustatyti reikalavimus tarpbankinės lėšų pervedimo sistemos dalyviams;
- rinkti pinigų ir bankų, mokėjimo balanso, Lietuvos finansinės ir su ja susijusios statistikos duomenis, diegti šios statistikos surinkimo, atskaitomybės, jos skelbimo standartus, sudaryti Lietuvos Respublikos mokėjimų balansą;
- nustatyti Lietuvos Respublikos kredito įstaigų skyrių, veikiančių Lietuvos Respublikoje, finansinės apskaitos principus ir atskaitomybės tvarką;
- skatinti patvarų ir veiksmingą mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų veikimą.

(Lietuvos bankas)

Kas mėnesį LB leidžia mėnesinius biuletenius, pateikdamas išsamią informaciją apie savo veiklą ir finansinę bei makroekonominę situaciją. Manydamas, kad tokia informacija turi būti teikiama periodiškai ir tai užtikrintų skaidrumą, LB yra prisijungęs prie tarptautinių Duomenų platinimo specialiųjų standartų ir užtikrina jų taikymą Lietuvoje.[44]

Lietuvos banko ir Europos centrinio banko bendradarbiavimas neapsiriboja tik teisinių aktų suderinamumu bei pinigų politikos vykdymu. Norint vykdyti pinigų politiką, priimti tam tikrus sprendimus, reikia juos pagrįsti. Taigi statistikos duomenų rinkimas yra neatsiejama funkcija kurią atlieka šie centriniai bankai. Kadangi ECB būtų sudėtinga pačiam surinkti statistinę informaciją iš visų šalių narių, ši statistinių rodiklių surinkimo bei sisteminimo funkcija tenka

[43] LB, Funkcijos.- http://www.lb.lt/lt/apie/index.html- žiūrėta 2007 06 28.
[44] LB, Atskaitomybė ir informavimas apie veiklą. - http://www.lb.lt/lt/apie/index.html- žiūrėta 2007 06 28.

šalių narių nacionaliniams centriniams bankams. Nacionaliniai centriniai bankai surenka informaciją iš nacionalinių statistikos institucijų ir ją susumavę siunčia ECB, kuris susumuoja visos euro zonos duomenis ir jais grindžia savo priimamus sprendimus dėl pinigų politikos.[45]

Apibendrinant šį skyrių, svarbu pažymėti, kad tiek Lietuvos banko, tiek Europos centrinio banko vaidmenys yra svarbūs Lietuvos pinigų politikoje ir rengimuisi integracijai į euro zoną. Šios institucijos turi išlaikyti nepriklausomumą nuo kitų institucijų tam, kad užtikrintų objektyvumą, skaidrumą ir savarankiškumą kitų valdžios institucijų atžvilgiu. Tačiau taip pat neturi visiškai atsiriboti, kad būtų vykdoma vieninga politika. Taigi Lietuvos banko ir Europos centrinio banko bendradarbiavimas, keitimasis duomenimis bei rekomendacijomis, padeda Lietuvai žengti įstojimo į ekonominę ir pinigų sąjungą link.

[45] ECB Statistics. 2008 balandis. P.7.- http://www.ecb.int/stats/money/mfi/elegass/html/index.en.html- žiūrėta 2008 10 23.

3. LIETUVOS MAKROEKONOMINIŲ RODIKLIŲ ANALIZĖ

Lietuvos makroekonominių rodiklių analizė žvelgiant pro Europos centrinio banko prizmę turėtų padėti suvokti situaciją, kurioje Lietuva buvo ir yra ir kokias galimybes valstybė turi įsivesti Eurą 2010 metais. Europos Centrinis bankas gana tiksliai prognozavo Lietuvos ekonomikos vystymąsi bei stabilumą, todėl yra pagrindo manyti, kad tolimesnės ECB bei Lietuvos banko ir Eurostat bei Lietuvos statistikos departamento parengtos statistinės ekonomikos prognozės gali padėti iškristalizuoti pagrindines problemas trukdančias įsivesti euro valiutą artimiausiu metu.

3.1. Lietuvos makroekonominių rodiklių po įstojimo į ES apžvalga

Tepraėjus 14 metų po nepriklausomybės atgavimo, Lietuva sugebėjo pasiekti tokį ekonominį bei politinį lygį, kad buvo pakviesta ir priimta į Europos Sąjungą. Per tuos nepriklausomybės metus Lietuvai teko patirti ekonomikos nuosmukių ir pakilimų, kurie neliko nepastebėti kitų Europos valstybių ir buvo atsargiai įvertinti priimant ją į ES. Vos priėmus Lietuvą į Europos Sąjungą, ši jauna valstybė užsibrėžė tikslą įsivesti euro valiutą dar 2007 metais, taigi Europos centrinio banko vertinimas tuos kelerius metus buvo neišvengiamas.

Dar 2004 metais, Lietuvai vos tik įstojus į Europos Sąjungą, spalio mėnesio Europos Centrinio banko pranešime apie konvergenciją buvo pateiktas Lietuvos bei kitų naujųjų ES šalių narių įvertinimas. ECB jau tuo metu atsižvelgė, kad Lietuvai teko pergyventi ekonomikos svyravimus, ypatingai po krizės Rusijoje vykusios po Sovietų Sąjungos griūties.

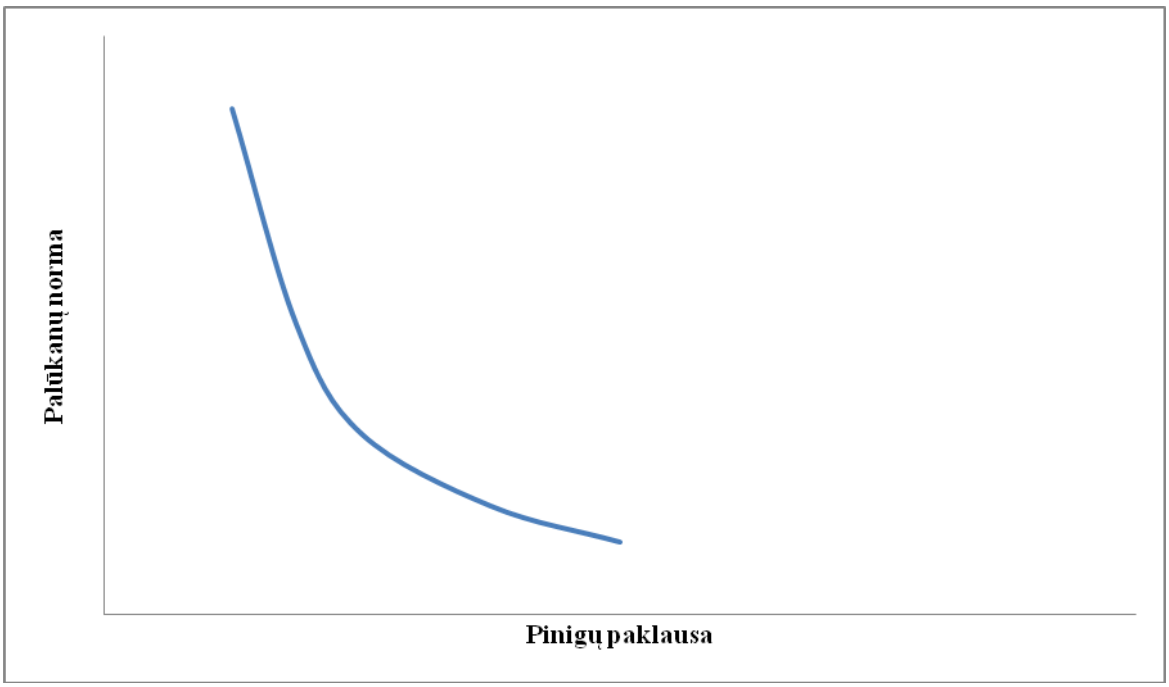
> „Atsižvelgiant į įvairius ypatingus veiksnius, šiuo metu laikoma, kad Lietuva išsiskiria iš kitų valstybių narių kainų stabilumo atžvilgiu. Vertinant ilgesnį praeities laikotarpį, vartotojų kainų infliacijai Lietuvoje buvo būdinga bendra mažėjimo tendencija. Disinfliacijos procesui įtakos turi į kainų stabilumo siekimą orientuota pinigų politika, konkrečiai – nuo 1994 m. veikia valiutų valdybos modelis. Infliaciją pavyko sumažinti 10-ojo dešimtmečio pabaigoje kartu smarkiai augant realiajam BVP. Tačiau, Rusijos krizės įtakai pasireiškus Lietuvoje, 1999 m. realiojo BVP augimas tapo neigiamas. Tai turėjo tolesnės įtakos infliacijos mažėjimui.“[46]

Taigi, matyti, kad Lietuvos politika buvo orientuota į kainų stabilumą. Infliacija ilgą laiką buvo mažesnė nei ES nustatytas vidurkis „nagrinėjamu laikotarpiu infliacija, apskaičiuota SVKI

[46] ECB pranešimas apie konvergenciją, 2004 spalio 6d. ECB, 2004. P. 39. - http://www.ecb.int/pub/pdf/conrep/cr2004lt.pdf – žiūrėta 2007 10 26.

pagrindu, Lietuvoje siekė –0,2%, t. y. ji yra gerokai mažesnė negu Sutartyje nustatytas kontrolinis dydis“[47] , tačiau ECB jau tuo metu pastebėjo, kad Lietuvoje esant lengvai gaunamiems bankų kreditams, gali sparčiai kilti kainos ir taip destabilizuoti ekonominę situaciją. Kaip žinome palūkanų norma, kurią nustato centrinis bankas yra vienas iš pagrindinių kainų stabilumo palaikymo įrankių.

3.1 paveikslas. Palūkanų normų ir pinigų paklausos priklausomybė[48]

Kaip matyti 3.1 paveiksle ir remiantis makroekonomikos dėsniais, auganti perkamoji galia bei didėjanti pinigų pasiūla (t.y. lengvai gaunami bankų kreditai) sudaro didėjančią paklausą ir taip didina kainas. Kitais žodžiais tariant, esant nekintančioms pajamoms, gyventojai daugiau skolinasi ir perka, taip padidindami paklausą. Ši tendencija ypatingai buvo matoma 2004 metais, kai bankai lengvai dalino paskolas ir žmonės daug skolinosi bei investavo, ypatingai į nekilnojamąjį turtą, taip sukeldami kainas.

Remdamasis turimais duomenimis ir įžvelgdamas nestabilią ekonomikos Lietuvoje ateitį, ECB pateikė rekomendacijas, kuriomis naudojantis būtų galima palaikyti kainų stabilumą ir išvengti gresiančios didelės infliacijos. Banko parengtame konvergencijos pranešime

[47] ECB konvergencijos pranešimas, 2004 spalio 6d. ECB, 2004. P. 39. - http://www.ecb.int/pub/pdf/conrep/cr2004lt.pdf – žiūrėta 2007 10 26.
[48] Blanchard, O., Makroekonomika. Vilnius: Tyto alba, 2007. P. 73

atkreipiamas dėmesys į tam tikrų rinkos sektorių liberalizavimą, konkurencijos, kuri padėtų geriau reguliuoti kainas, didinimą:

> „Siekiant tvarios konvergencijos aukšto lygio, Lietuvai bus svarbu vykdyti patikimą fiskalinę konsolidaciją ir siekti geresnių fiskalinių rodiklių, stiprinti konkurenciją produktų rinkose, tęsti reguliuojamų sektorių liberalizavimą ir toliau gerinti darbo rinkų funkcionavimą. Tokios priemonės padės palaikyti kainų stabilumui palankią aplinką. Taip pat būtina pasiryžti riboti šiuo metu intensyvų kredito augimą ir vykdyti efektyvią finansinę priežiūrą siekiant užtikrinti Lietuvos einamosios sąskaitos didelio deficito priimtinumą.“[49]

Kaip matysime vėlesniuose skyriuose, dėl tokio kainų kilimo 2008 metais įvyko ekonomikos „perkaitimas“ apie kurį ECB buvo perspėjęs dar prieš ketverius metus savo konvergencijos pranešime. 2004 metais ECB pateiktos ateities prognozės puikiai iliustruoja per sekančius keletą metų susiklosčiusią situaciją.

> „Ateities prognozės leidžia manyti, kad 2004 m. infliacija išaugs iki maždaug 1%, o 2005 m. – 2%. Infliacijos didėjimo rizika šiuo laikotarpiu yra susijusi su galimu ekonomikos „perkaitimu“, intensyviu kredito augimu, ekspansine fiskaline politika ir galima neseniai padidėjusios infliacijos antrine įtaka. Jei kalbėsime apie dar tolesnę ateitį, nuolatinė kainų stabilumui palanki aplinka Lietuvoje priklausys, be kita ko, nuo tvarios fiskalinės konsolidacijos įgyvendinimo, protingai didinamo darbo užmokesčio, didėjančios konkurencijos produktų rinkose ir geresnio darbo rinkų funkcionavimo. Be to, tikėtina, kad konvergencijos procesas taip pat turės įtakos infliacijai per artimiausius kelerius metus, nors tiksliai įvertinti šį poveikį yra sunku.“[50]

Atsižvelgiant į šias Europos Centrinio Banko rekomendacijas, Lietuva turėjo stengtis sudaryti kuo geresnes konkurencines sąlygas, kad auganti konkurencija stabilizuotų kainas, tačiau aiškios kainų reguliavimo politikos nebuvo matyti. Lietuvos Bankas, nors ir netiesiogiai, turėjo imtis palūkanų normų reguliavimo, taip sureguliuodamas pinigų pasiūlą ir stabilizuodamas kylančias kainas, kurios didino infliaciją. Konkrečiai Lietuvoje augant pinigų pasiūlai, atitinkamai augo nekilnojamojo turto kainos, klestėjo statybų bei nekilnojamojo turto bendrovės, taigi didėjo darbuotojų poreikis šiose srityse. Didėjant darbuotojų paklausai, kilo atlygis už darbą vienam

[49] ECB konvergencijos pranešimas, 2004 spalio 6d. ECB, 2004. P. 39. - http://www.ecb.int/pub/pdf/conrep/cr2004lt.pdf – žiūrėta 2007 10 26.

[50] Ten pat.

darbuotojui. Tai taip pat prisidėjo prie infliacijos spartaus augimo. Taigi, apibendrintai galima pasakyti, kad prie infliacijos gerokai prisidėjo spartus BVP augimas, nepaisant to, kad atlyginimai iš pradžių nekilo ir tik paskutiniaisiais metais iki konvergencijos vertinimo ėmė sparčiai didėti, taip dar padidindamas infliaciją.

> „Nuo 2001 m. realiojo BVP augimas buvo gana didelis, daugiausia skatinamas vidinės paklausos, kuri prisidėjo prie nedarbo mažėjimo. Pastaraisiais metais sparčiai kilo atlygis vienam darbuotojui. Nors iki 2004 m. vienetinių darbo sąnaudų augimą ribojo spartus darbo našumo didėjimas, 2005 m. vienetinių darbo sąnaudų augimas padidėjo iki 3,8%.“[51]

Nepaisant spartaus BVP augimo, pasaulyje energetikos resursų sukilusių kainų indėlis taip pat negali likti nepastebėtas.

Kiti konvergencijos kriterijai, tokie kaip valstybės skola, biudžeto deficitas ir ilgalaikių palūkanų normos „tilpo“ į ECB nustatytas ribas (žiūrėti 3.6 lentelę). Tad apibendrinant šį poskyrį, negalima nepastebėti, kad Lietuvos politikai ir bankai nesiėmė tinkamų ekonomikos reguliavimo priemonių, o vyko pasyvus stebėjimas. Palūkanų normų pakėlimas, protinga kainų politika būtų pristabdžiusi infliaciją ir būtų buvusi galimybė įsivesti euro valiutą dar 2007 metais.

3.2. Lietuvos bandymo įsivesti Eurą 2006 metais apžvalga

Kaip jau buvo minėta ankstesniame skyriuje vos įstojus į ES, 2005 m. rugsėjo 29 d. buvo parengtas strateginis Euro įvedimo Lietuvoje planas „Dėl Nacionalinio euro įvedimo plano bei Lietuvos visuomenės informavimo apie euro įvedimą ir komunikacijos strategijos patvirtinimo.“[52] Iš pradžių pagal visus makroekonomikos rodiklius, kurie iki paskutinių metų atitiko ECB konvergencijos pranešime nustatytas ES rodiklių ribas, Lietuva buvo beveik tikra, kad 2007 metais jos gyventojai galės naudotis naująja valiuta. Tuo metu Lietuva buvo ne vienintelė valstybė prašanti ECB įvertinimo 2006 metų gegužės mėnesio konvergencijos pranešime. Slovėnija buvo antroji ES naujoji narė, kuri užsibrėžė tikslą kartu su Lietuva įsivesti euro valiutą 2007 metais. Stebint abiejų šalių narių ekonominę raidą atrodė, kad Lietuva yra pranašesnėje pozicijoje nei Slovėnija, tačiau galiausiai Lietuvos politikai buvo nustebę, kai, skirtingai nei Slovėnija, Lietuvai nebuvo rekomenduota įsivesti euro.

[51] ECB pranešimas apie konvergenciją, 2006 gegužės 6d. ECB, 2006. P. 8. - http://www.ecb.int/pub/convergence/html/index.en.html – žiūrėta 2007 10 26.
[52] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugsėjo 29 d. nutarimas Nr. 1050. - http://www.lrvk.lt/main.php?cat=445&gr=2 -žiūrėta 2007 06 28.

3.2.1.Lietuvos ir Slovėnijos makroekonominių rodiklių 2006 metais palyginimas

Dvi jaunos valstybės Lietuva ir Slovėnija ištrūkusios iš okupantų „glėbio“ vos prieš atitinkamai 18 ir 17 metų patyrė panašius ekonominius nuopuolius ir pakilimus. Abi valstybės 2004 gegužės 1 dieną tapo Europos sąjungos narėmis, įvykdžiusiomis visus reikiamus stojimo į ES sutarties punktus. Kaip jau buvo minėta anksčiau, viena iš pagrindinių stojimo į ES sąlygų yra prisijungti prie EPS. Kadangi naujųjų valstybių narių ekonominis lygis bei kainų stabilumas gerokai skyrėsi nuo senbuvių ES šalių narių, joms buvo duota laiko pasiruošti stojimui į EPS, o kitais žodžiais tariant, atitikti Mastrichto (ES) sutartyje numatytus konvergencijos kriterijus.

Vos tik įstoję į ES Lietuva ir Slovėnija prisijungė prie VKM II, norėdamos palaikyti stabilų savo valiutų kursą. Nors visa šių valstybių priešistorė yra panaši, judviejų valstybių vadovai ėmėsi šiek tiek skirtingų kelių ES konvergencijos kriterijams įgyvendinti ir prisijungti prie EPS. 2006 metų pavasarį abiems valstybėms pateikus prašymą įvertinti jų konvergencijos kriterijų atitikimą, EK, pasitarus su ECB, nuosprendis buvo priimti Slovėniją į EPS nuo 2007 01 01, o Lietuvos priėmimą į EPS atidėti tol, kol bus įgyvendinti griežtai visi keturi konvergencijos kriterijai.

Toks EK griežtas sprendimas sukėlė bangą įvairiausių diskusijų ir atgarsių. Vieni jų pateisino priimtą sprendimą, o kiti smerkė, palygindami jį su sprendimais priimtais senosioms ES narėms, kurios buvo priimtos į ES ne visiškai atitikdamos konvergencijos kriterijus (žiūrėti 2.1 lentelę). Kyla klausimas ar pagrįstai ECB ir EK atsisakė leisti Lietuvai prisijungti prie euro zonos 2007 metais? Kaip buvo minėta ankstesniame skyriuje, Zadra G.[53] (žiūrėti 2.2 skyrių) taip buvo suabejojęs ar verta taip griežtai vertinti šalis naujokes dėl konvergencijos kriterijų atitikimo. O gal šios už ekonominę ir pinigų politiką atsakingos ES institucijos jau tuomet įžvelgė galimas problemas Lietuvos ekonomikoje, kurios neužtikrintų stabilių kainų priėmus jas į ES.

Šiame skyriuje bus aptariami konvergencijos kriterijų skirtumai tarp Lietuvos ir Slovėnijos. Būtent jų ir tam tikrų pinigų politikos atžvilgiu atliktų sprendimų analizė ECB atžvilgiu padės įvertinti skirtumus tarp dviejų valstybių ir nustatyti ECB ir EK padarytų išvadų priežastis.

[53] Zadra G., The Contributing of Interest Rate Statistics for the Monitoring of the Integration of EU Banking Markets.// ECB: A Strategic Vision for Statistics Challenges for the Next Ten Years. 2008. P.58. - www.ecb.int/events/conferences/html/eastats4.en.html - žiūrėta 2008 10 23.

Atkūrus nepriklausomybę 1990 metais, Lietuvai reikėjo ne tik patvirtinti konstituciją, susikurt institucijas, tačiau taip pat stabilizuoti šalies ekonominę situaciją. Per pirmuosius kelis nepriklausomybės metus sparčiai didėjo infliacija, kurią įtakojo daugybė veiksnių tokių kaip ekonomikos monopolizacija, bei išryškėjo visuotinis deficitas tiek gamybiniame tiek vartojimo sektoriuje. Norint pagreitinti perėjimą prie rinkos ekonomikos ir išvengti didelės infliacijos ir nuolatinio pinigų nuvertėjimo, buvo imtasi politinių priemonių, sukurtų sustiprinti Lietuvos banko pinigų politikos vykdymo galimybes:

- Uždrausta bankams automatiškai gauti kreditus iš sąskaitų Lietuvos banke.
- Įvestas naujas refinansavimo būdas bankams Lietuvos banke. Tokiu būdu Lietuvos bankas reguliavo bankų likvidumą aukciono tvarka. Aukciono principas padėjo pritaikyti rinkos principus nustatant palūkanų normas.
- Panaikinti Vyriausybės įgaliojimai įsikišti į palūkanų normų nustatymo procesą, o įgaliojimai vykdyti palūkanų normų politiką perduoti Lietuvos bankui.[54]

Tokių priemonių įvedimas buvo vienas iš faktorių, lėmusių infliacijos stabilizavimą ir sėkmingą perėjimą prie rinkos ekonomikos. Suteikimas laisvės Lietuvos bankui nustatyti palūkanų normas ir apskritai, nepriklausomybės suteikimas Lietuvos bankui turėjo didelę įtaką infliacijos reguliavime. Kaip jau buvo minėta anksčiau, būtent banko nepriklausomybė yra viena iš ekonominio stabilumo užtikrinimo priežasčių.

Lietuvai siekiant įstoti į ES, viena iš stojimo sutarties sąlygų buvo prisijungimas prie euro zonos. Tačiau, kaip jau buvo minėta ankstesniuose skyriuose, norint dalyvauti įsivesti Euro valiutą reikia atitikti keturis konvergencijos kriterijus: kainų stabilumo, valstybės skolos ir deficito, palūkanų normų ir valiutos kurso stabilumo. 2002 metais litas buvo susietas su euru, norint palaikyti valiutos kurso stabilumą bei su perspektyva įsivesti Eurą netolimoje ateityje. Lietuvai vos tik įstojus 2004 gegužės 1 dieną į Europos Sąjungą, buvo užsibrėžtas tikslas įsivesti Eurą jau 2007 sausio 1 dieną, tad 2006 metų pavasarį buvo pateiktas prašymas ECB ir EK įvertinti Lietuvos situaciją, ar ji atitinka konvergencijos kriterijus ir ar gali būti priimta į euro zoną. Tų pačių metų gegužės mėnesį buvo parengtas ECB pranešimas apie konvergencijos

[54] Vaškelaitis V. Pinigai: pinigų politika ir jos priemonės. Vilnius: Spauda, 2006. P. 207-208.

kriterijus ir EK nerekomendavo Lietuvai stoti į Euro zoną, nes Lietuva neatitiko infliacijos kriterijaus lyginant su trijų valstybių su mažiausia infliacija vidurkį.

KAINŲ STABILUMAS

Kainų stabilumo konvergencijos kriterijus yra vienas iš svarbiausių norint palaikyti ekonominės ir pinigų politikos stabilumą Europoje, todėl norint priimti naujas nares į Euro zoną šis kriterijus yra ypač griežtai vertinamas. Tai buvo vienintelis konvergencijos kriterijus (žiūrėti 3.1 lentelę), dėl kurio Lietuvai nebuvo leista 2007 sausio mėnesį įsivesti Euro. Lietuva viršijo leistiną konvergencijos kriterijaus dydį 0,1%.

3.1 lentelė. Infliacija Lietuvoje[55]

	Lietuva	**Konvergencijos kriterijaus dydis**
Infliacija[1]	2,7 proc.	2,6 proc.

[1]Vidutinis metinis suderinto vartotojų kainų indekso (SVKI) pokytis. 2006 m. duomenys (nuo 2005 m. balandžio mėn. iki 2006 m. kovo mėn.).

3.2 lentelė. Infliacijos kitimas Lietuvoje[56]

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Infliacija	**24,7**	**10,3**	**5,4**	**1,5**	**1,1**	**1,6**	**0,3**	**-1,1**	**1,2**	**2,7**

Kaip matyti 3.2 lentelėje, nuo 1996 iki 1999 metų sparčiai krito ir iki 2004 metų laikėsi neviršydama 2%. 2003 metais infliacija buvo neigiama, tačiau tais pačiais 2004 metais, kai Lietuva įstojo į Europos Sąjungą, kainų stabilumo padėtis pradėjo kisti. Pasitelkiant Europos centrinio banko surinktus duomenis, parodytus 3.3 lentelėje, galima teigti, kad pagrindiniai infliacijos kilimo rodikliai yra:

- Gamintojų kainų augimas pakitęs nuo -0,6% 2001 metais iki 5,9% 2005metais.
- Skolinimasis iš bankų per penkerius metus išaugęs 66% (nuo -3,2% 2000 metais iki 63,5% 2005 metais).
- Pakilę akcijų kainos (nuo -18,5% 2001 metais iki 52, 9% 2005 metais).
- Pakilę gyvenamojo būsto kainos (nuo -9,6% 2000 metais iki 50,2% 2005 metais).

[55] Lietuvos bankas. Konvergencija. - http://www.lb.lt/lt/euras/konvergencija.htm - žiūrėta 2006 09 27.
[56] ECB pranešimas apie konvergenciją, 2006 gegužės 6d. ECB, 2006. P. 26. - http://www.ecb.int/pub/convergence/html/index.en.html – žiūrėta 2007 10 26.

3.3 lentelė. Infliacijos rodikliai[57]

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Gamintojų kainos	10,2	-0,6	-0,7	-0,7	2,4	5,9
Skolinimasis iš bankų	-3,2	24,8	29,4	56,2	40,6	63,5
Akcijų kainos		-18,5	12,2	105,8	68,2	52,9
Gyvenamojo būsto kainos	-9,6	23,6	9,8	17,8	9,6	50,2

Kiti infliacijos rodikliai nors ir kito, tačiau nežymiai ir didelės įtakos kainų stabilumo kitimui nedarė. Šie pagrindiniai keturi infliacijos rodikliai ne tik kilo, tačiau per tą penkerių metų laikotarpį buvo nestabilūs. Nuo 2001 iki 2002 metų akcijų kainos kilo, tačiau likus metams iki stojimo į ES jos smarkiai pakilo iki 105,8%, o per sekančius dvejus metus palaipsniui krito, atitinkamai 2004 metais - 68,2% ir 2005 metais - 52,9%. Taigi akcijų rinkoje stabilumo nebuvo. Gyvenamojo būsto kainos jau nuo 2000 metų nėra stabilios. Kasmet jų kilimo procentas skiriasi dideliu intervalu: 2000 metais kainos krito -9,6%, 2001 metais kilo 23,6%, 2002 metais 9,8%, 2003 metais 17,8%, 2004 metais 9,6% ir 2005 metais 50,2%. Šį gyvenamojo būto kainų kilimą lėmė lengvai dalinami bankų kreditai skatinę pinigų paklausą (žiūrėti 3.3.lentelę).

Stebint šiuos infliacijos rodiklius galima pastebėti, kad Lietuva nesugebėjo stabilizuoti kainų, todėl buvo sunku išvengti infliacijos. Kainų kilimą galima susieti su bankų palūkanų normomis. Būtent Lietuvos bankas reguliavo palūkanų normas vykdydamas pinigų politiką – kainų stabilizavimą. Kaip matysime sekančiame skyriuje, ilgalaikių palūkanų normos krito, taip didindamos pinigų paklausą, o didėjanti paklausa didino kainas.

ILGALAIKIŲ PALŪKANŲ NORMŲ POKYČIAI

Kaip jau buvo minėta ankstesniuose skyriuose, palūkanų normas nustato Lietuvos bankas, vykdydamas kainų stabilumo politiką. Pagal kainų stabilumo konvergencijos kriterijaus vertinimą, galime matyti, kad ilgalaikės palūkanų normos Lietuvoje nebuvo didelės ir skatino pinigų paklausą. Norint prisijungti prie Euro zonos, ilgalaikių palūkanų normos per paskutinius metus iki vertinimo negali viršyti daugiau kaip 2 procentiniais punktais daugiausia trijų valstybių narių, kuriose kainos yra stabiliausios, palūkanų normos. Kaip matome 3.4 lentelėje, ECB vertinimu pagal surinktus duomenis, Lietuva atitiko šį kriterijų.

[57] ECB pranešimas apie konvergenciją, 2006 gegužės 6d. ECB, 2006. P. 26. - http://www.ecb.int/pub/convergence/html/index.en.html – žiūrėta 2007 10 26.

3.4 lentelė. Ilgalaikės palūkanų normos Lietuvoje[58]

	2005	2006			Nuo 2005 m. balandžio mėn. iki 2006 m. kovo mėn.
Ilgalaikių palūkanų normos	**gruodis**	**sausis**	**vasaris**	**kovas**	
	3,8	3,6	3,5	3,7	**3,7**
Kontrolinis dydis[1]					**5,9**
Euro zona[2]	**3,4**	**3,4**	**3,6**	**3,7**	**3,4**

[1] Laikotarpio nuo 2005 m. balandžio mėn. iki 2006 m. kovo mėn. apskaičiavimas pagrįstas Lenkijos, Suomijos ir Švedijos palūkanų normų lygių nesvertinių aritmetiniu vidurkiu pridedant 2 procentinius punktus.

[2] Euro zonos vidurkis pateiktas tiktai informacijai.

Pasak ECB pranešimo apie konvergenciją tokias mažas palūkanų normas lėmė Lietuvos sėkminga ekonominė raida, bei pažanga pereinant prie rinkos ekonomikos. Ankstyvas prisijungimas prie VKM II bei lūkesčiai įsivesti Eurą 2006 metais taip pat buvo svarbūs faktoriai nulėmę nedideles ilgalaikes palūkanų normas. Nedidelės palūkanų normos skatino paklausą bei vartotojų galimybes pirkti, dėl to augo BVP, tačiau kaip buvo matyti ankstesniame paragrafe, tai taip pat turėjo neigiamos įtakos.

VALIUTOS KURSO SVYRAVIMO POKYČIAI

Vienas iš faktorių lėmusių stabilias ilgalaikių palūkanų normas buvo stabilus valiutos kursas. Rengdamasi įstoti į Europos Sąjungą, Lietuva prisijungė prie valiutų kurso mechanizmo II. Kaip jau buvo minėta ankstesniuose skyriuose, valiutų kurso mechanizmas buvo sukurtas tam, kad padėtų valstybėms narėms palaikyti stabilų nacionalinės valiutos kursą. Būtent VKM buvo nustatytas norminės valiutos kurso svyravimo ribos – 15%. Taip pat, pagal ES sutartį, valstybė narė negali būti nuvertinusi savo valiutos dvišalio pagrindinio kurso bet kokios kitos valstybės narės valiutos atžvilgiu.

Rengdamasi stoti į Europos Sąjungą 2002 metais Lietuva susiejo savo nacionalinę valiutą litą su euru ir per paskutinius dvejus metus iki 2006 metais vykdyto tyrimo litas buvo stabilus euro kurso atžvilgiu, kaip parodo 3.5 lentelė.

[58] ECB pranešimas apie konvergenciją, 2006 gegužės 6d. ECB, 2006. P. 34. - http://www.ecb.int/pub/convergence/html/index.en.html – žiūrėta 2007 10 26.

3.5 lentelė. Valiutų kurso stabilumas[59]

Dalyvavimas VKM II		Taip
Dalyvauja nuo		**2004 m. birželio 28 d.**
Dvišalio centrinio kurso nuvertinimas šalies iniciatyva		**Ne**
Maksimalų nuokrypiai virš kurso ar žemiau kurso [1]	Maksimalus nuokrypis virš kurso	**Maksimalus nuokrypis žemiau kurso**
Nuo 2004 m. birželio 28 d. iki 2006 m. balandžio 28 d.	**0,0**	**0,0**

[1] Maksimalūs nuokrypiai nuo VKM II centrinio kurso, procentais. Dienos duomenų 10 dienų slenkantis vidurkis (darbo dienų dažnumu).

Nagrinėjamo laikotarpio metu Lietuvos nacionalinės valiutos lito kursas euro atžvilgiu buvo stabilus. Per visą dalyvavimo VKM II, Lietuva savo valiutos kurso euro atžvilgiu nenuvertino ir nors prisijungus prie VKM II buvo nustatytas ± 15% galimas nuokrypis virš arba žemiau kurso, lito kursas euro atžvilgiu išliko stabilus – 3,45280.[60] Taigi, pasirinkta valiutų kurso politika buvo vykdoma sėkmingai.

FISKALINĖ RAIDA

Paskutinis konvergencijos kriterijus, pagal kurį ECB vertino ar Lietuvai galima prisijungti prie euro zonos yra bendrojo biudžeto deficitas ir valstybės skola. Pagal ES sutartyje numatytą konvergencijos kriterijų, planuojamo arba faktinio bendrojo valstybės biudžeto deficito santykis su BVP neturi viršyti tam tikros pamatinės vertės (pvz. 3%), o valstybės skolos santykis su BVP negali viršyti tam tikros pamatinės vertės, nebent tas santykis tendencingai mažėja ir patenkinamai sparčiau artėja prie pamatinės vertės.[61]

Stebint paskutinių trijų metų duomenis iki vertinimo 3.6 lentelėje, pastebime, kad valdžios sektoriaus deficitas neperžengė leistino kontrolinio dydžio -3,0 ir buvo mažesnis už jį. Nuo 2004 metų valdžios sektoriaus deficitas mažėjo nuo -1,5% iki -0,5% ir -0,6% atitinkamai 2005 ir 2006 metais.

[59] ECB pranešimas apie konvergenciją, 2006 gegužės 6d. ECB, 2006. P. 32. - http://www.ecb.int/pub/convergence/html/index.en.html – žiūrėta 2007 10 26.
[60] Lietuvos bankas. Euro įvedimas Lietuvoje. - http://www.lb.lt/lt/euras/vkm.htm - žiūrėta 2006 09 27.
[61] ES sutartis. Protokolas dėl konvergencijos kriterijų. 109j.01 straipsnis. 1992. P.23. - http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/index.htm - žiūrėta 2007 10 26.

3.6 lentelė. Valdžios sektoriaus fiskalinė padėtis (palyginti su BVP)[62]

	2004	2005	2006
Valdžios sektoriaus perteklius (+)/ deficitas (-)	-1,5%	-0,5%	-0,6%
Kontrolinis dydis	*-3,0%*	*-3,0%*	*-3,0%*
Perteklius/ deficitas, atėmus vyriausybės investicijų išlaidas[1]	2,0%	3,0%	2,9%
Bendra valdžios sektoriaus skola	19,5%	18,7%	18,9%
Kontrolinis dydis	*60,0%*	*60,0%*	*60,0%*

[1]Teigiamas ženklas rodo, kad valdžios deficitas yra mažesnis už investicijų išlaidas.

Jeigu atimtume vyriausybės investicijų išlaidas iš šio deficito, matytume, kad turime bendrojo biudžeto perteklių.

2006 metais kontrolinis bendros valdžios sektoriaus skolos kontrolinis dydis buvo 60% BVP. Atsižvelgdami į Lietuvos situaciją per paskutinius trejus metus iki vertinimo, matome, kad Lietuvos bendra valdžios sektoriaus skola neviršija 20% BVP ir turi mažėjimo tendenciją. Pagal turimus ECB duomenis, deficito ir skolos sureguliavimas, rodantis privatizavimo pajamas ir valdžios sektoriaus skolos užsienio valiuta vertinimo uždirbį, buvo svarbiausias veiksnys, turėjęs įtakos skolos santykio sumažinimui nuo 2000 m. iki 2004 m.[63]

Kaip jau buvo minėta anksčiau, bendros valdžios sektoriaus skolos nustatyto kontrolinio dydžio viršijimas gali neturėti didelės įtakos norint prisijungti prie Euro zonos. Kaip euro zonos sukūrimo trumpa istorija parodė, ne visos ES senosios narės atitiko fiskalinės raidos konvergencijos kriterijų, tačiau dėl mažėjančių valstybės biudžeto deficito ir bendros valdžios sektoriaus skolos tendencijų ir artėjimo prie leidžiamos normos, toms valstybėms narėms buvo leista prisijungti prie ekonominės ir pinigų politikos.

[62] ECB pranešimas apie konvergenciją, 2006 gegužės 6d. ECB, 2006. P. 28. - http://www.ecb.int/pub/convergence/html/index.en.html – žiūrėta 2007 10 26.

[63] ECB pranešimas apie konvergenciją, 2006 gegužės 6d. ECB, 2006. P. 22. - http://www.ecb.int/pub/convergence/html/index.en.html – žiūrėta 2007 10 26.

Apibendrinant šį poskyrį apie Lietuvos konvergencijos kriterijus, paminėjome, kad Lietuva atitiko beveik visus jai keliamus reikalavimus išskyrus infliacijos dydį. Kadangi infliacija yra vienas iš svarbiausių reiškinių, kurie turi būti kontroliuojami norint palaikyti kainų stabilumą euro zonoje, nepaisant nedidelio nustatyto kontrolinio dydžio perviršio, Lietuvai nebuvo leista prisijungti prie euro zonos nuo 2007 m. sausio 1d. ECB ir EK vertinimai buvo daromi remiantis ne tik jau praėjusiais metais iki vertinimo, tačiau taip pat galimomis prognozėmis, kurios Lietuvos atveju infliacijos atžvilgiu nebuvo teigiamos.

SLOVĖNIJOS MAKROEKONOMINĖ SITUACIJA KOVERGENCIJOS KRITERIJŲ KONTEKSTE

Žinant Lietuvos situaciją konvergencijos kriterijų kontekste, galima palyginti Slovėnijos situaciją su Lietuvos ir taip pasitelkiant konvergencijos kriterijų skirtumus ir panašumus padaryti galimas išvadas, kodėl Slovėnijai buvo leista prisijungti prie euro zonos, o Lietuvai ne. Kaip jau buvo minėta anksčiau, Slovėnija savo istorija ir ekonomika yra panaši į Lietuvą. Slovėnija, lygiai taip pat kaip ir Lietuva patyrė sunkumų ekonomikoje vos tik atgavusi nepriklausomybę, tačiau kaip matysime vėliau pagal turimus ECB pateiktus duomenis, ši valstybė sugebėjo laiku sustabdyti infliaciją, vykdydama tam tikrą pinigų politiką.

Slovėnijos ekonominė situacija yra geresnė negu Lietuvos ir tai nėra precedentinis atvejis šioje šalyje. Netgi būdama Jugoslavijos dalimi, turinčia tryliktąją dalį gyventojų, Slovėnija sugebėjo būti viena produktyviausių Jugoslavijos regionų, kurių BVP sudarė penktadalį ir eksportas sudarė vieną trečdalį viso Jugoslavijos BVP ir eksporto. Tai reiškia, kad stabili ekonomika ir ekonominis augimas nėra naujiena Slovėnijai.[64]

KAINŲ STABILUMAS

Iki EK ir ECB vertinimo metų Lietuvos infliacija buvo gana stabili ir neviršijo kontrolinių ribų, tačiau būtent paskutiniaisiais metais infliacija viršijo leistiną normą vienu procentiniu punktu. Skirtingai nei Lietuvoje, Slovėnijoje kainų stabilumas stabilizavosi tik paskutiniaisiais metais iki ECB ir EK vertinimo, o iki tol jis buvo gan dideliu skirtumu didesnis nei leistina kontrolinė riba.

3.7 lentelė leidžia įvertinti vykusius infliacijos pokyčius Slovėnijoje. Praėjus tik keliems nepriklausomybės metams, Slovėnijoje infliacija buvo mažesnė nei Lietuvoje tuo pačiu metu ir

[64] Bureau of European and Eurasian Affairs. - http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3407.htm#econ - žiūrėta 2007 10 10.

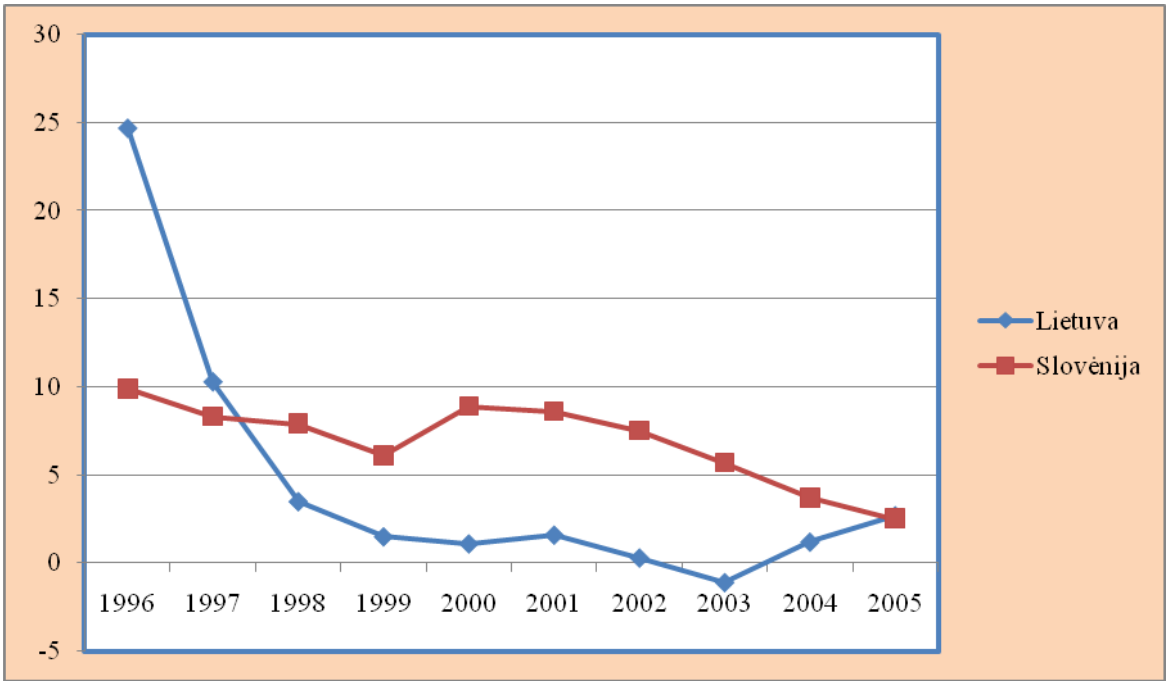
siekė tik 9,9%, kai Lietuvoje infliacija buvo 24,7% (žiūrėti 3.2 lentelę). Nuo 1997 iki 1999 metų, Slovėnijoje infliacija nukrito nuo 8,3% iki 6,1%. 2000 metais vėl infliacijai pakilus iki 8,9% iki 2005 metų ji tik krito ir pasiekė leistiną konvergencijos kriterijų ribą.

3.7 lentelė. Infliacijos kitimas Slovėnijoje[65]

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Infliacija	9,9	8,3	7,9	6,1	8,9	8,6	7,5	5,7	3,7	2,5

Tuo tarpu Lietuvoje situacija buvo šiek tiek kitokia. Infliacijai staigiai nukritus žemyn nuo 24,7% iki 1,5% nuo 1996 iki 1999 metų, ji toliau stabiliai laikėsi tame pačiame lygmenyje, tačiau tik įstojus į Europos Sąjungą, sekančiais metais šoktelėjo iki 2,7%, kas viršijo leistiną konvergencijos kriterijų normą ir sutrukdė Lietuvai prisijungti prie euro zonos (žiūrėti 3.2 lentelę ir 3.1 paveikslą).

3.1 paveikslas. Infliacija Lietuvoje ir Slovėnijoje

(Sudarytas Kristinos Kanclerytės pagal ECB pranešimą apie konvergenciją, 2006. P. 26-41)

[65] ECB pranešimas apie konvergenciją, 2006 gegužės 6d. ECB, 2006. P. 41. - http://www.ecb.int/pub/convergence/html/index.en.html – žiūrėta 2007 10 26.

Palyginus pagrindinius infliacijos rodiklius dariusius didžiausią įtaką infliacijos augimui Lietuvoje su tais pačiais infliacijos rodikliais Slovėnijoje, esančiais 3.8 lentelėje, pamatysime aiškius skirtumus.

3.8 lentelė. Infliacijos rodikliai[66]

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Gamintojų kainos	7,7	8,9	5,1	2,6	4,3	2,7
Skolinimasis iš bankų	18,8	18,7	10,2	16,4	17,0	23,7
Akcijų kainos	0,1	19,0	55,2	17,7	24,7	-5,6
Gyvenamojo būsto kainos	-	-	-	-	-	-

Pagrindiniai skirtumai lyginant Slovėnijos ir Lietuvos infliacijos rodiklių duomenis atrandami tarp gamintojų kainų, skolinimosi iš bankų bei akcijų kainų. Pagal 3.3 Lentelę matome, kad Lietuvos gamintojų kainos nuo 2003 metų augo, o Slovėnijoje tuo pačiu laikotarpiu gamintojų kainos krito ir jų augimo procentinis punktas buvo per pusę mažesnis nei Lietuvoje.

Kitas ryškus skirtumas tarp Lietuvos ir Slovėnijos infliacijos rodiklių yra skolinimasis iš bankų. Kaip jau buvo minėta anksčiau, Lietuvoje skolinimasis iš bankų tik didėjo, kas reiškia, kad palūkanų normos buvo nedidelės ir skatino paklausą. Tuo pačiu metu Slovėnijoje skolinimasis iš bankų buvo gan stabilus ir neįtakojo didelio kainų šuolio jokiame ekonomikos rinkos sektoriuje ir tai reiškia, kad Slovėnijos nacionalinis bankas – *Banka Slovenije* vykdė pinigų politiką orientuotą į kainų stabilumą.

Akcijų kainų infliacijos rodiklis taip pat labai skiriasi. Palyginus 3.3 ir 3.8 lentelių duomenis, matome, kad Lietuvoje akcijų kainų šuolis buvo ypač smarkus 2003 metais (105,8%), kai tuo pačiu metu, Slovėnijoje akcijų kainos krito nuo prieš metus buvusių 55,2% iki 17,7%. 2005 metais Lietuvos akcijų kainos pakilo 52,9%, o Slovėnijoje nukrito -5,6%.

Palyginant realiojo BVP didėjimą pagal 3.9 lentelę**,** didžiausias BVP didėjimo tempas pastebimas Lietuvoje. 1999 metais Lietuvos realusis BVP sumažėjo -1,7%, tačiau nuo sekančių

[66] ECB pranešimas apie konvergenciją, 2006 gegužės 6d. ECB, 2006. P. 41. - http://www.ecb.int/pub/convergence/html/index.en.html – žiūrėta 2007 10 26.

3.9 Lentelė. Lietuvos ir Slovėnijos infliacijos rodikliai[67]

Lietuva	*1996*	*1997*	*1998*	*1999*	*2000*	*2001*	*2002*	*2003*	*2004*	*2005*
Realiojo BVP padidėjimas	4,7	7,0	7,3	-1,7	3,9	6,4	6,8	10,5	7,0	7,5
BVP vienam gyventojui PGS 2) (euro zona = 100)	31,8	33,5	35,3	34,1	35,1	36,9	38,9	42,2	44,8	
Palyginamasis kainų lygis (euro zona = 100)	33,7	41,4	43,9	45,4	51,7	52,8	54,0	53,4	53,2	
Slovėnija	***1996***	***1997***	***1998***	***1999***	***2000***	***2001***	***2002***	***2003***	***2004***	*2005*
Realiojo BVP padidėjimas	3,7	4,8	3,9	5,4	4,1	2,7	3,5	2,7	4,2	3,9
BVP vienam gyventojui PGS 2) (euro zona = 100)	63,2	65,0	65,8	67,6	67,0	68,0	69,2	70,8	74,1	
Palyginamasis kainų lygis (euro zona = 100)	68,8	70,9	73,3	73,6	73,2	73,0	74,7	75,7	73,8	

metų jis ėmė sparčiai didėti iki 7,5% 2005 metais. Slovėnijoje realiojo BVP augimas visą tą laiką laikėsi stabiliai ir kasmet didėjo panašiu procentiniu punktu. Tai reiškia, kad Lietuvoje esant mažoms palūkanų normoms ir esant didelei paklausai, bei sparčiai didėjant kainoms, BVP taip pat augo. Palyginant abiejų šalių perkamosios galios standartus (PGS) bei kainų lygį su euro zona, galima daryti išvadą, kad Slovėnijos ekonominė situacija yra artimesnė euro zonos valstybių narių ekonominei situacijai. Palyginant 2004 metų turimus duomenis, Lietuvos BVP vienam gyventojui PGS yra tik 44,8%, o Slovėnijos – 74,1%. Kainų lygis Slovėnijoje (73,8%) taip pat artimesnis kainų lygiui euro zonos šalyse negu kainų lygis Lietuvoje (53,2%).

Palyginus Europos centrinio banko turimus duomenis apie Lietuvos ir Slovėnijos infliacijos konvergencijos kriterijus, galima padaryti išvadą, kad Lietuva ir Slovėnija laikėsi skirtingų pinigų politikų. Lietuva laikėsi ilgalaikio ekonomikos augimo taktikos iki įstojant į ES, tačiau

[67] ECB pranešimas apie konvergenciją, 2006 gegužės 6d. ECB, 2006. P. 26-41. - http://www.ecb.int/pub/convergence/html/index.en.html – žiūrėta 2007 10 26.

neįvertino galimybės, kad gali būti sunku suvaldyti infliaciją. Slovėnijoje situacija šiek tiek skyrėsi. Šioje šalyje visą laikotarpį iki prašymo prisijungti prie euro zonos, buvo vykdoma BVP augimo stabilizavimo politika, taip sukontroliuojant kainas ir infliaciją.

ILGALAIKIŲ PALŪKANŲ NORMŲ POKYČIAI

3.10 lentelė. Ilgalaikės palūkanų normos Slovėnijoje[68]

	2005	2006			Nuo 2005 m. balandžio mėn. iki 2006 m. kovo mėn.
Ilgalaikių palūkanų normos	**gruodis**	**sausis**	**vasaris**	**kovas**	
	3,7	3,7	3,7	3,8	**3,8**
Kontrolinis dydis[1]					**5,9**
Euro zona[2]	**3,4**	**3,4**	**3,6**	**3,7**	**3,4**

Palūkanų normos tiriamuoju laikotarpiu buvo panašios į Lietuvos bankų nustatytas palūkanų normas.

Kaip matome 3.10 lentelėje, tiriamuoju laikotarpiu, Slovėnijoje ilgalaikių palūkanų normos buvo lygios 3,8%, tai yra gerokai mažesnės negu ilgalaikių palūkanų normų kontrolinis dydis 5,9%. Pagal Europos Centrinio banko duomenis, palūkanų normos Slovėnijoje nuo 2002 metų pamažu mažėjo kol pasiekė euro zonos ribą. Pagrindinėmis to priežastimis laikoma ankstyvas prisijungimas prie VKM II, pastovus Slovėnijos nacionalinės valiutos – tolaro kursas fiskalinės ir ekonominės padėčių aiškumas, infliacijos skirtumo tarp Slovėnijos ir euro zonos šalių mažėjimas. Ilgalaikių palūkanų normų stabilumo palaikymą lėmė taip pat prisijungimo prie euro zonos lūkesčiai.

Palyginant 3.10 lentelės duomenis su duomenimis 3.5 lentelėje, matome, kad šio konvergencijos kriterijaus atžvilgiu Lietuva ir Slovėnija yra panašios, nes abiejose šalyse ilgalaikių palūkanų normos yra stabilios ir pagrindinės to priežastys taip pat yra panašios: prisijungimas prie VKM II, euro įsivedimo lūkesčiai, infliacijos kontrolė.

[68] ECB pranešimas apie konvergenciją, 2006 gegužės 6d. ECB, 2006. P. 49. - http://www.ecb.int/pub/convergence/html/index.en.html – žiūrėta 2007 10 26.

Slovėnija, kaip ir Lietuva, tiriamuoju laikotarpiu demonstravo stabilų savo nacionalinės valiutos kursą. Slovėnijos tolarui, kaip ir Lietuvos litui, prisijungus prie VKM II, buvo nustatytas fiksuotas jo kursas euro atžvilgiu - 239,64 tolaro už vieną eurą.

Remdamiesi 3.11 lentelės duomenimis, matome, kad Slovėnija nenuvertino savo valiutos kurso euro atžvilgiu savo iniciatyva.

3.11 lentelė. Valiutų kurso stabilumas[69]

Dalyvavimas VKM II		Taip
Dalyvauja nuo		2004 m. birželio 28 d.
Dvišalio centrinio kurso nuvertinimas šalies iniciatyva		Ne
Maksimalų nuo krypčiai virš kurso ar žemiau kurso [1]	Maksimalus nuokrypis virš kurso	Maksimalus nuokrypis žemiau kurso
Nuo 2004 m. birželio 28 d. iki 2006 m. balandžio 28 d.	0,1	-0,2

[1] Maksimalūs nuokrypiai nuo VKM II centrinio kurso, procentais. Dienos duomenų 10 dienų slenkantis vidurkis (darbo dienų dažnumu).

Netgi atvirkščiai, *Banka Slovenije* vykdė laikinas intervencijas užsienio valiutų rinkose, tam kad išlaikytų nominalų tolaro kursą. Maksimalus tolaro nuokrypis virš nustatyto kurso buvo tik 0,1% . O maksimalus nuokrypis žemiau kurso -0,2%. Šie svyravimai nepažeidžia VKM II nustatytos ±15% svyravimo ribos.[70]

Palygindami 3.12 lentelės duomenis su duomenimis 3.7 lentelėje apie Lietuvą, matome, kad Lietuvos ir Slovėnijos nacionalinių valiutų kursai yra stabilūs euro atžvilgiu ir tai yra dėka dalyvavimo VKM II bei kryptingos pinigų politikos.

[69] ECB pranešimas apie konvergenciją, 2006 gegužės 6d. ECB, 2006. P. 47. - http://www.ecb.int/pub/convergence/html/index.en.html – žiūrėta 2007 10 26.

[70] ECB pranešimas apie konvergenciją, 2006 gegužės 6d. ECB, 2006. P. 38.. - http://www.ecb.int/pub/convergence/html/index.en.html – žiūrėta 2007 10 26.

FISKALINĖ RAIDA

Slovėnijos fiskalinės raidos duomenys skyrėsi nuo Lietuvos duomenų. Šiuo atveju Lietuva buvo šiek tiek geresnėje situacijoje. Tačiau Slovėnija neviršijo kontrolinių dydžių ir atitiko fiskalinės raidos kriterijų.

Nagrinėjamu laikotarpiu, Slovėnijos valdžios sektoriaus deficitas mažėjo. Kaip matome 3.12 lentelėje, 2004 metais jis buvo -2,3% BVP, 2005 metais jis lygus -1,8%, o 2006 metais jis tik viena dešimtąja procentinio punkto didesnis nei prieš tai buvusiais metais -1,9%. Kadangi kontrolinis dydis yra 3% BVP, deficito perviršio Slovėnijoje nėra.

3.12 lentelė. Slovėnijos valdžios sektoriaus fiskalinė padėtis (palyginti su BVP)[71]

	2004	2005	2006
Valdžios sektoriaus perteklius (+)/ deficitas (-)	-2,3%	-1,8%	-1,9%
Kontrolinis dydis	*-3,0%*	*-3,0%*	*-3,0%*
Perteklius/ deficitas, atėmus vyriausybės investicijų išlaidas[1]	1,1%	1,5%	1,5%
Bendra valdžios sektoriaus skola	29,5%	29,1%	29,9%
Kontrolinis dydis	*60,0%*	*60,0%*	*60,0%*

Skolos atveju situacija yra šiek tiek kitokia. Palyginti su Lietuva, kurios skola 2006 metais tesiekia 18,9%BVP, Slovėnijos skola tais pačiais metais sudarė 29,9% BVP. Pagal ECB turimus duomenis, skolos santykis Slovėnijoje išaugo nuo 24,6% 1999 m. iki 29,7% 2002 m., o vėliau iki 2005 m. šis santykis pakilo iki 29,9% (žiūrėti 3.14 lentelę). Skolą padidino biudžeto ir skolos sureguliavimas. Vėliau, kai didėjo produkcijos augimo ir palūkanų normų skirtumai, tai netgi turėjo mažinantį skolos santykio poveikį.

[71] ECB pranešimas apie konvergenciją, 2006 gegužės 6d. ECB, 2006. P. 44. - http://www.ecb.int/pub/convergence/html/index.en.html – žiūrėta 2007 10 26.

3.13 lentelė. Visa Slovėnijos valdžios sektoriaus skola[72]

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Visa skola, palyginti su BVP	21,0%	21,4%	22,1%	24,6%	27,6%	28,3%	29,7%	29,1%	29,5%	29,1%

Kaip jau buvo minėta ankstesniame skyriuje (žiūrėti nkstesniame skyriuje (žiūrėti 2.1 skyrių), skolos deficitas ir skola neturėjo įtakos daugeliui senųjų ES valstybių narių prisijungiant prie euro zonos. Svarbiausias dalykas yra tai, kad skola stabilizuotųsi ir tendencingai mažėtų. Slovėnijos atveju, bendra valdžios sektoriaus skola tesudaro 29,9% ir tai yra mažesnė BVP dalis nei yra numatyta kontroliniame dydyje, todėl Slovėnijai kelias į euro zoną yra atviras, nepaisant to, kad infliacija konvergencijos kriterijus atitiko tik paskutiniais metais iki vertinimo.

Taigi, nors Lietuva ir Slovėnija iš pirmo žvilgsnio atrodo panašios valstybės tiek savo istorija, tiek savo vykdoma pro-vakarietiška politika, jų politikos strategijos šiek tiek skiriasi ir dėl to skiriasi jų pasiekti rezultatai atsispindintys pranešime apie konvergencijos kriterijus.

Lietuvos konvergencijos kriterijai nuo 2000 ir 2002 metų, atrodė, stabilizavosi, tačiau paskutiniaisiais metais, o ypač paskutinįjį ketvirtį iki pateikiant prašymą įvertinti jos padėtį, infliacija pakilo aukščiau leistinos ribos viena dešimtąja procento. Iš pirmo žvilgsnio tai neatrodo daug, tačiau žvelgiant giliau į infliacijos priežastis, matome, kad paskutiniaisiais metais Lietuvoje ypač išaugo gyvenamojo būsto kainos, gamintojų kainos, akcijų kainos bei kiti rodikliai kurie lėmė padidėjusią infliaciją. Iki 2004 metų, infliacija lyg ir buvo reguliuojama, tačiau ilgainiui, ją pasidarė sunku sulaikyti. Mažos bankų ilgalaikės palūkanų normos lėmė didelę paklausą, kas padidino vartotojų perkamąją galią, tačiau didelė paklausa, ypač nekilnojamojo turto, lėmė didelį kainų šuolį.

Slovėnijos atveju ši situacija buvo šiek tiek kitokia. Kol Lietuva bandė stabilizuoti ir išlaikyti konvergencijos kriterijus neperžengiant kontrolinių ribų, Slovėnijoje infliacija buvo mažinama laipsniškai, atliekant tam tikrus pinigų politikos veiksmus. Susidaro įspūdis, kad Lietuvai skubant kuo greičiau įgyvendinti konvergencijos kriterijus, nors planas prisijungti prie euro zonos buvo tik 2007 metais, Slovėnija po truputi vykdė strateginius ilgalaikius sprendimus,

[72] ECB pranešimas apie konvergenciją, 2006 gegužės 6d. ECB, 2006. P. 26-41. - http://www.ecb.int/pub/convergence/html/index.en.html – žiūrėta 2007 10 26.

kaip sumažinti ir reguliuoti infliaciją, kaip sureguliuoti ir perorganizuoti šalies biudžetą ir skolos santykį. Kaip matėme anksčiau pateiktose lentelėse, Slovėnijos BVP augimas kasmet buvo apytiksliai vienodas, kai tuo tarpu Lietuvoje BVP augo sparčiai, nors Slovėnijos kainų lygis bei BVP vienam gyventojui perkamosios galios standartas yra artimesnis euro zonos šalių lygiui, nei tie patys Lietuvos kriterijai. Taigi ne visada staigus ekonomikos augimas reiškia stabilumą, o norint išlaikyti stabilumą reikia kontroliuoti visus konvergencijos kriterijus, kas ir yra euro zonos šalių narių pagrindinė dalyvavimo bendroje ekonominėje ir pinigų politikoje sąlyga.

3.2.2. Europos Centrinio Banko ir Europos Komisijos sprendimo pagrįstumo analizė

Lietuvai įstojus į Europos sąjungą, sekantis svarbus etapas buvo ruošimasis įsivesti eurą dar 2007 metais. Iš tiesų tik Lietuva ir Slovėnija, naujosios Europos sąjungos narės, užsibrėžė tokį tikslą ir kiekviena ryžtingai jo siekė. Tiesa, kaip jau buvo minėta, abiejų valstybių tikslo siekimo priemonės buvo šiek tiek skirtingos. Iš pradžių atrodė, kad Lietuvos padėtis yra palankesnė nei Slovėnijos ir Lietuvos politikai buvo labai optimistiškai nusiteikę bei beveik visiškai tikri, kad jau 2007 sausio 1d. Lietuvos lito valiutą pakeis euras. Tačiau didelei visų nuostabai Europos Centrinis Bankas ir Europos Komisija neleido Lietuvai įsivesti euro, kai tuo tarpu Slovėnija tokį leidimą gavo.

Europos Centrinis Bankas 2006 metais konvergencijos pranešime nurodė, kad nagrinėjamu laikotarpiu Lietuvos vidutinis infliacijos rodiklis buvo 2,7% ir jis buvo didesnis nei Sutartyje nustatytas kontrolinis dydis (2,6%). Šis infliacijos rodiklio perviršis nebuvo vienintelė problema, paminėta ECB konvergencijos pranešime. ECB taip pat pažymėjo, kad artimiausiu metu infliacija turėtų tik didėti.

> „Nagrinėjamu laikotarpiu vidutinė metinė infliacija, apskaičiuota SVKI pagrindu, Lietuvoje sudarė 2,7%, t. y. ji buvo tik šiek tiek didesnė negu Sutartyje nustatytas kontrolinis dydis. Tačiau, remiantis naujausia informacija, tikimasi, kad vidutinė metinė infliacija, apskaičiuota SVKI pagrindu, artimiausiais mėnesiais pamažu didės.“[73]
> (ECB pranešimas apie konvergenciją, 2006. P.44)

Visiems kitiems konvergencijos kriterijams atitikus ECB nurodytas normas, Lietuvoje kilo nepasitenkinimas priimtu sprendimu. Šio nepasitenkinimo priežastimi tapo tai, kad iki 2006 metų infliacijos rodiklis visą laiką buvo mažesnis nei nustatytas kontrolinis dydis. Viso to priežastimi

[73] ECB pranešimas apie konvergenciją, 2006 gegužės 6d. ECB, 2006. P. 44. - http://www.ecb.int/pub/convergence/html/index.en.html – žiūrėta 2007 10 26.

buvo žinojimas, kad paskutiniajame ekonominės ir pinigų sąjungos raidos etape, kai kurios ES valstybės narės taip pat atitiko ne visus konvergencijos kriterijus, tačiau jomis vis tiek buvo pasitikėta ir leista įsivesti eurą laiku.

Vienas skirtumas tarp konvergencijos kriterijų neatitikimo yra tas, kad Lietuva neatitiko nustatyto infliacijos kontrolinio dydžio, o prieš įvedant eurą į senąsias Europos Sąjungos valstybes nares, kelios jų neatitiko valstybės skolos kontrolinio dydžio (žiūrėti 2.1 lentelę). Vokietija, Portugalija, Austrija, Airija ir Ispanija viršijo valstybės skolos kontrolinį dydį iki 10 punktų, kai tuo tarpu Nyderlandai jį viršijo daugiau nei 10 punktų, o Italija ir Belgija jį viršijo dvigubai. Tačiau nepaisant šio neatitikimo, Europos Komisija leido šioms šalims prisijungti prie Euro zonos. Pagrindine to priežastimi buvo tai, kad be šių šalių narių euro zona būtų buvusi tik keliose valstybėse narėse, o ekonominės ir pinigų sąjungos tikslas buvo suvienyti kuo daugiau Europos Sąjungos valstybių narių.

Taigi ekonominės ir pinigų sąjungos kūrimas tik iš kelių valstybių narių būtų buvęs betikslis. Be to, Europos Komisija savo teigiamą atsakymą pagrindė tuo, kad valstybės skola nėra toks svarbus rodiklis kaip valstybės biudžeto deficitas. Svarbiausia yra tai, kad skola palaipsniui mažėtų, kaip ir buvo minėtose valstybėse narėse. Lietuvos atveju infliacijos rodiklis turėjo didėjimo tendenciją, todėl Europos Komisija baimindamasi, kad Lietuvos ekonomika gali nesugebėti išlikti stabili, Lietuvai leidimo įsivesti Euro nedavė.

3.3. Lietuvos makroekonominių rodiklių prognozių apžvalga

Praėjus dviem metams po ECB konvergencijos pranešimo apie Lietuvos makroekonomikos būklę, ne tik Lietuvoje, bet ir Europoje bei už Europos ribų įsivyravo ekonomikos recesija. Po intensyvaus vartojimo bei kainų, ypač energetikos bei nekilnojamojo turto srityse, augimo, dėl per didelės infliacijos ekonomika perkaito ir pradėjo lėtėti. Europos Centrinis Bankas pakelė bazines palūkanas, o šiuo pavyzdžiu greitai pasekė ir nacionaliniai bankai, kas turėjo pristabdyti kainų augimą ir stabilizuoti rinką.

Taigi atsižvelgiant į ekonomikos lėtėjimo tendencijas, šiuo sunkiu laikotarpiu prognozuoti apie Lietuvos galimybes įstoti į euro zoną yra gana sudėtinga. Norint nuspėti šias galimybes reikia pasitelkti Europos Centrinio Banko bei Lietuvos finansų ministerijos parengtas galimas ekonomikos prognozes artimiausiems porai metų. Peržvelgus makroekonomines prognozes, bus galima prognozuoti bei parengti rekomendacijas kokių priemonių turėtų būti imtasi norint įsivesti euro valiutą Lietuvoje 2010 metais.

Kaip jau buvo minėta ankstesniame skyriuje, 2006 metais ECB pateiktame konvergencijos pranešime buvo paminėtas tik vienas Lietuvos makroekonomikos rodiklis viršijęs ECB numatytą

ribą 0,1%. Europos Komisija pasisakė prieš Lietuvos stojimą į euro zoną nes ECB prognozėse ateičiai buvo numatomas infliacijos didėjimas:

> „ Nagrinėjamu laikotarpiu vidutinė metinė infliacija, apskaičiuota SVKI pagrindu, Lietuvoje sudarė 2,7%, t. y. ji buvo tik šiek tiek didesnė negu Sutartyje nustatytas kontrolinis dydis. Tačiau, remiantis naujausia informacija, tikimasi, kad vidutinė metinė infliacija, apskaičiuota SVKI pagrindu, artimiausiais mėnesiais pamažu didės.“[74]

Ši ECB prognozė buvo teisinga ir nepraėjus nei dvejiems metams po konvergencijos pranešimo, Lietuvoje infliacija pradėjo tapti nevaldoma. Valstybė nesugebėjo imtis reikiamų priemonių infliacijai sustabdyti ir padėti sureguliuoti kainas. Kilo ne tik nekilnojamojo turto kainos, tačiau ir maisto ir paslaugų kainos, kurioms įtakos be makroekonominės situacijos Lietuvoje turėjo dar ir naftos kainų kilimas pasaulyje. Paskutiniais duomenimis infliacijos vidurkis pagal SVKI (nuo 2007 m. spalio mėn. iki 2008 rugsėjo mėn.) siekė 10,8%, kai tuo tarpu pagal konvergencijos kriterijus galima nustatyta riba yra 4,2% (žiūrėti 3.14 lentelę).

3.14 Lentelė. 2007 spalio – 2008 rugsėjo mėn. Infliacijos vidurkis Lietuvoje[75]

	Lietuva	**Galimas kontrolinis konvergencijos kriterijaus dydis**
Infliacija	10,8 proc.	4,2 proc.
Valstybės finansai:		
- valdžios sektoriaus deficitas	0,4 proc.[2]	3 proc.[3]
- valdžios sektoriaus skola	16,4 proc.	60 proc.
Valiutos kursas	3,4528 Lt	3,4528 Lt ± 15 proc.
Ilgalaikė palūkanų norma	4,9 proc.[5]	6,4 proc.[6]

Pagal šią lentelę, tik infliacijos rodiklis viršija ribinę ECB nustatytą normą. Lyginant su 2006 metų duomenimis (žiūrėti 3.2 lentelę) per dvejus metus infliacija pakilo nuo 2,7% iki 10,8%, t.y. daugiau nei tris kartus. Visi kiti konvergencijos kriterijai nepademonstravo drastiškų kitimų ir tenkina nustatytas normas.

[74] ECB pranešimas apie konvergenciją, 2006 gegužės 6d. ECB, 2006. P. 8. - http://www.ecb.int/pub/convergence/html/index.en.html – žiūrėta 2007 10 26.

[75] Lietuvos bankas. Konvergencija.- http://www.lb.lt/lt/euras/konvergencija.htm - žiūrėta 2008 10 24.

Žvelgiant į Lietuvos finansų ministerijos rekomendacijas esamai situacijai pagerinti, matome, kad Lietuvos finansų ministerija skatina neteikti pernelyg didelės reikšmės infliacijai, o geriau imtis kainų stabilizavimo, verslo pertvarkymo priemonių.

> „Būtina pastebėti dvi skubios pertvarkos reikalaujančias sritis: būtina padidinti statybų sektoriaus lankstumą ir atsisakyti neracionalių lūkesčių dėl infliacijos. Perkaitęs statybų sektorius 2008 metais išskirtinai neracionaliai ignoravo ūkio ciklo pasikeitimą ir praleido progą laiku radikaliai sumažinti nekilnojamojo turto kainas, pasirinko statybos apimčių mažinimą. Taip pat neigiamą poveikį ūkiui daro nepagrįsti lūkesčiai dėl aukštos infliacijos, kurie silpnina gyventojų perkamąją galią ir sumažina mokios paklausos apimtis.“[76]

Taigi, iš šios ištraukos matyti, kad Lietuvos finansų ministerija, skeptiškai žvelgia į aukštą infliaciją ir skatina vietoj „aukštos infliacijos“ termino eskalavimo pertvarkyti verslą, ypatingai statybų verslą. Kaip žinoma, nekilnojamojo turto bei statybų verslas nemažai prisidėjo prie infliacijos kilimo bei pinigų paklausos sukėlimo. Statybų verslas šiek tiek per vėlai pradėjo reaguoti į perspėjimus ir nepaisant jų kėlė kainas, kas privedė prie ekonomikos „perkaitimo“ ir 2008 metų vasaros pabaigoje bei rudenį pasijuto statybų verslo sąstingis.

3.15 lentelė. Ilgalaikių palūkanų normos skirtos konvergencijos vertinimui[77]

	2007 10	2007 11	2007 12	2008 01	2008 02	2008 03	2008 04	2008 05	2008 06	2008 07	2008 08	2008 09
Lietuva	4.72	4.57	4.94	4.73	4.51	4.36	4.59	4.80	5.33	5.49	5.47	5.45

Kalbant apie ilgalaikių palūkanų normas, Lietuvos bankai neskubėjo jų ženkliai pakelti ir toliau gan palankiomis sąlygomis suteikinėjo paskolas gyventojams taip ir toliau skatindami pinigų pasiūlą (žiūrėti 3.15 lentelę). 2006 metais, kai jau buvo prabilta apie galimą ekonomikos perkaitimą ir ES ilgalaikių palūkanų normos vidurkis buvo 5,9%, Lietuvoje ilgalaikių palūkanų norma buvo, Lietuvoje ilgalaikių palūkanų norma buvo 3,7%, t.y. ženkliai mažesnis nei ES vidurkis. Taigi Lietuvos bankams buvo galimybė stabilizuoti nekilnojamojo turto kainų augimą bei vartojimą ir taip pristabdyti infliaciją. Kaip matyti 3.16 lentelėje, palūkanų normos Lietuvoje kilti pradėjo tik 2008 metų birželio mėnesį, kai perkopė 5% ribą. Tuo tarpu dar 2007 metų

[76] Lietuvos finansų ministerija. 2008 – 2011 m. ekonominių rodiklių projekcijos. - http://www.finmin.lt/web/finmin/fm_2008-10_projekcijos - žiūrėta 2008-10-17.
[77] ECB. Ilgalaikių palūkanų normos.- http://www.ecb.int/stats/money/long/html/index.en.html - žiūrėta 2008 11 03.

konvergencijos pranešimo duomenimis ilgalaikių palūkanų normų riba buvo 6,4%.[78] Taigi toks bankų "dosnumas" prisidėjo prie dabartinės ekonomikos recesijos bei kitų ekonominių rodiklių pablogėjimo.

Dėl ekonominės recesijos pradėjo didėti bedarbių skaičius. Lietuvos finansų ministerijos duomenimis ateinančiais metais bedarbių turėtų padaugėti nuo 4,9% iki 6,0%, o 2009 metais padidėti iki 6,2% (žiūrėti 3.17 lentelę). 2010 metais nedarbo lygis turėtų stabilizuotis ir netgi pamažėti iki 6,1%. Nuo 2008 iki 2010 metų numatytoje projekcijoje prognozuojamas laipsniškas darbo atlygio augimas, tačiau BVP augimas gerokai sulėtės ir nukris nuo 5,3% 2008 metais iki 1,5% 2009 ir netgi 1,2% 2010 metais. Nurimus ekonominei krizei, 2011 metais BVP vėl turėtų pradėti augti iki 4,5%.

3.16 lentelė. Ekonominių rodiklių projekcija nuo 2008 iki 2011 metų [79]

Ekonominis rodiklis	2008m.	2009m.	2010m.	2011m.
BVP augimas	**5,3%**	**1,5%**	**1,2%**	**4,5%**
Nedarbo lygis	**4,9%**	**6,0%**	**6,2%**	**6,1%**
Suderinto vartojimo prekių ir paslaugų kainų indeksas	**11,4%**	**5,4%**	**3,6%**	**-0,1%**
Vidutinio bruto darbo užmokesčio augimas proc.	**20,0%**	**9,8%**	**2,4%**	**3,2%**

Kaip matyti lentelė vaizduojančioje Lietuvos finansų ministerijos ekonominių rodiklių projekcijas artimiausiems keliems metams, vidutinis bruto darbo užmokestis turėtų po truputį kilti. 2008 metais buvo planuojamas 20,0% darbo užmokesčio augimas, tuo tarpu 2009 metais projektuojamas dvigubai mažesnis 9,8% augimas, o 2010 metais jis dar turėtų nukristi iki 2,4%. 2011 metais padėtis turėtų daugiau mažiau stabilizuotis ir keistis į geresnę pusę ir vėl darbo užmokestis turėtų po truputį pradėti kilti, manoma kad iki 3,2%.

Lietuvos finansų ministerijos pateikiami duomenys šiek tiek skiriasi nuo Europos Komisijos pateikiamų prognozių Lietuvos ekonomikai šiek tiek skiriasi nuo Europos Komisijos pateikiamų prognozių Lietuvos ekonomikai 2009 ir 2010 metams.

[78] ECB konvergencijos pranešimas. 2007. P. 28. - http://www.ecb.int/press/pr/date/2007/html/pr070516.lt.html - žiūrėta 2008 10 23.
[79] Lietuvos finansų ministerija. 2008 – 2011 m. ekonominių rodiklių projekcijos. - http://www.finmin.lt/web/finmin/fm_2008-10_projekcijos - žiūrėta 2008-10-17.

3.17 lentelė. EK parengta ekonominių rodiklių projekcija 2009 – 2010 metams Lietuvoje[80]

Ekonominis rodiklis	2009m.	2010m.
BVP augimas	**0,0%**	**-1,1%**
Nedarbo lygis	**7,1%**	**8,4%**
Suderinto vartojimo prekių ir paslaugų kainų indeksas	**7,1%**	**7,5%**
Vidutinio bruto darbo užmokesčio augimas proc.	**8,0%**	**4,8%**

Palyginus 3.16 ir 3.17 lentelių duomenis, pastebime, kad Lietuvos finansų ministerijos pateikiami duomenys ateinantiems keliems metams yra optimistiškesni nei Europos Komisijos pateikti duomenys. Europos Komisija prognozuoja netgi neigiamą -1,1% BVP 2010 metais, skirtingai nuo LB pateiktų 1,2%. Kalbant apie nedarbo lygį, EK prognozės yra atitinkamai 7,1% ir 8,4% 2009 ir 2010 metams, kai Lietuvos finansų ministerijos duomenimis turėtų būti atitinkamai 6,0% ir 6,2%. Infliacija taip pat prognozuojama didesnė: 2009 metais – 7,1%, o 2010 metais – 7,5%. Nors vartojimas ir turėtų mažėti, tačiau kaip matyti infliacija vis dar bus gana aukšta. Infliacijos išsilaikymą prie 7% ribos gali lemti augantys mokesčiai, taigi ir kainų augimas bei darbo užmokesčio didinimas (žiūrėti 1 priedą).

Nepaisant ekonomikos recesijos, EK pateikta ES makroekonominių rodiklių projekcija yra gana teigiama (žiūrėti 3.18 lentelę). Skirtingai nuo EK parengtų Lietuvos makroekonomikos rodiklių prognozių, ES ekonomika bus sulėtėjus palyginus su praėjusiu kelerių metų laikotarpiu, tačiau išliks augimo tendencija. BVP augimas turėtų būti apie 2,4% - 2009 metais ir 2,2% - 2010 metais. Infliacijos lygis ES mastu neturėtų būti didesnis nei 2,5%. Darbo užmokestis taip pat neturėtų ženkliai kilti: 2,7% - 2009 metais ir 2,1% - 2010 metais.

3.18 lentelė. EK parengta ekonominių rodiklių projekcija 2009 – 2010 metams ES[81]

Ekonominis rodiklis	2009m.	2010m.
BVP augimas	**2,4%**	**2,2%**
Suderinto vartojimo prekių ir paslaugų kainų indeksas	**2,4%**	**2,2%**
Vidutinio bruto darbo užmokesčio augimas proc.	**2,7%**	**2,1%**

[80] Europos Komisija. Economic Forecast. EK, 2008. P.89. - http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication13290_en.pdf - žiūrėta 2008 10 23.

[81] Europos Komisija. Economic Forecast. EK, 2008. P.50. - http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication13290_en.pdf - žiūrėta 2008 10 23.

Apibendrinant šį skyrių galima padaryti išvadą, kad Lietuvos makroekonominei situacijai didelės įtakos turi ne tik vidaus bet ir išorės veiksniai. Per pirmąjį savo gyvavimo po nepriklausomybės atgavimo dešimtmetį Lietuvai yra tekę patirti ekonominės krizės Rusijoje įtaką. Nuo 2000 metų situacija Lietuvos makroekonomikos padangėje sparčiai gerėjo, augo BVP, valdžios sektoriaus deficitas buvo stabilus kaip ir valstybės skola. Rūpestį labiausiai kėlė kasmet vis augantis infliacijos rodiklis. Pagrindine to priežastimi vardijami laisvai dalinami bankų kreditai bei žemos palūkanų normos, tačiau įsivyravus ekonominei krizei ir sugriežtinus paskolų gavimo tvarką, infliacijai gali turėti įtakos didėjančios kainos, ypatingai energetikos resursų bei maisto produktų. Žvelgiant į Lietuvos finansų ministerijos pateiktas ateities projekcijas pastebime ekonomikos augimo tempų sulėtėjimą, tačiau augimo tendencija, nors ir neženkli, turėtų išlikti. Tuo tarpu Europos Komisijos pateikiami duomenys nėra tokie optimistiški ir žada makroekonomikos stagnaciją. Taigi, norint kuo lengviau išgyventi ekonomikos krizę bei norint pasiekti euro zonos vidurkius, reikia remtis ne tik Lietuvos finansų ministerijos parengtomis projekcijomis, tačiau atkreipti dėmesį ir į ECB bei EK parengiamas prognozes bei rekomendacijas.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Išnagrinėjus bendrų Europos pinigų poreikį pastebime akivaizdžius bendrų pinigų ES teikiamus privalumus. Norint toliau vykdyti ekonominį bendradarbiavimą bei gerinti rinkos bendradarbiavimo sąlygas ES viduje, bendrų pinigų įvedimas yra viena iš priemonių sumažinti kaštus vykdant laisvą prekių, darbo jėgos, paslaugų ir kapitalo judėjimą. Apžvelgus šios bendros ekonominės ir pinigų sąjungos (EPS) kūrimosi etapus pastebime, kad valstybių narių konvergencija yra labai svarbi norint palaikyti bendros valiutos bei ekonomikos stabilumą. Taigi, Lietuvai norint prisijungti prie euro zonos, būtina atitikti konvergencijos kriterijus.
2. Išanalizavus Europos centrinio banko bei Lietuvos banko funkcijas pinigų politikoje bei jų bendradarbiavimą, galime apibendrinti, kad šių institucijų nepriklausomumas nuo valdžios institucijų yra labai svarbus. Norint nepriklausomos ir objektyvios pinigų politikos, reikia užtikrinti, kad jokios kitos institucijos nedarytų įtakos centrinių bankų priimamiems sprendimams.
3. Kadangi Lietuva dar nėra euro zonos nare, ne ECB, o būtent Lietuvos bankas yra atsakingas už Lietuvos nacionalinės valiutos Lito stabilumą bei pasiruošimą stojimui į euro zoną. Lietuvos bankas reguliuoja kainų stabilumą nustatydamas ilgalaikių palūkanų normas, kurios turi įtakos pinigų paklausai. Tačiau, kadangi Lietuvos bankas dalyvauja Europos centrinių bankų sistemoje, jis turi atsižvelgti į ECB nustatomas palūkanas.
4. Išnagrinėjus 2004 ir 2006 metų ECB konvergencijos pranešimus ir Lietuvos makroekonomikos rodiklius, galime padaryti išvadą, kad Lietuva neatkreipė dėmesio į ECB rekomendacijas valdyti infliaciją reguliuojant ilgalaikių palūkanų normas, kurios sparčiai didino pinigų paklausą bei taip iškraipė kainas, ypatingai nekilnojamojo turto sferoje. Taigi, nors iki 2006 metų infliacija augo po truputį, buvo įžvelgtas jos tolimesnis augimas ir tai neleido Lietuvai įsivesti euro nuo 2007. Lyginant Lietuvos bei Slovėnijos makroekonomikos rodiklius galime padaryti išvadą, kad šių šalių vyriausybės vykdė gan skirtingą politiką ir tai greičiausiai lėmė tokius skirtingus sprendimus dėl priėmimo į euro zoną.
5. Išnagrinėjus Lietuvos makroekonomikos rodiklių projekcijas artimiausiems keliems metams, matome, kad ekonomika ženkliai sulėtės, nedarbo lygis padidės, BVP augimas sumažės ir netgi gali būti neigiamas. Kaip matėme, Lietuvos finansų ministerijos pateiktos projekcijos yra šiek tiek optimistiškesnės nei Europos Komisijos, tad Lietuvos politikams bei bankininkams, prisimenant praeities pamoką, reikėtų atkreipti dėmesį ir į pastarąsias EK prognozes bei rekomendacijas.

6. Išnagrinėjus Europos centrinio banko parengtuose konvergencijos pranešimuose pateiktą informaciją bei rekomendacijas ir įvertinus jų vykdymą Lietuvoje, taip pat išnagrinėjus Lietuvos finansų ministerijos parengtas makroekonomines prognozes bei Europos Komisijos parengtas makroekonomikos prognozes tiek Lietuvai tiek Europos Sąjungai, galima padaryti išvadą ir patvirtinti darbo pradžioje išsikeltą hipotezę, kad 2010 metais Lietuvai įsivesti euro dar neteks. Nepaisant įstatyminės bazės paruošimo, dėl pernelyg didelės projekcinės infliacijos, sulėtėjusio arba netgi neigiamo BVP, Lietuvai tikriausiai reikės atidėti euro įvedimą dar keliems metams. Norint įsivesti euro valiutą reikia pasiekti ilgalaikį ekonominį stabilumą bei atitikti visus konvergencijos kriterijus.

LITERATŪRA

1. Blanchard O., *Makroekonomika*. Vilnius: Tyto Alba, 2007.
2. *Bureau of European and Eurasian Affairs*. [Žiūrėta 2007 10 10], prieiga per internetą: <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3407.htm#econ>
3. ECB. *ECB pranešimas apie konvergenciją*. ECB, 1998. [žiūrėta 2007 10 26], prieiga per internetą: <http://www.ecb.int/pub/convergence/html/index.en.html>
4. ECB. *ECB pranešimas apie konvergenciją*. ECB, 2004. [žiūrėta 2007 10 26], prieiga per internetą: <http://www.ecb.int/pub/pdf/conrep/cr2004lt.pdf>
5. ECB. *ECB pranešimas apie konvergenciją*. ECB, 2006 gegužė. [žiūrėta 2007 10 26], prieiga per internetą: <http://www.ecb.int/pub/convergence/html/index.en.html>
6. ECB. *ECB pranešimas apie konvergenciją*. ECB, 2007. [žiūrėta 2008 10 23], prieiga per internetą: <http://www.ecb.int/press/pr/date/2007/html/pr070516.lt.html>
7. ECB. *ECB pranešimas apie konvergenciją*. ECB, 2008. [žiūrėta 2008 10 23], prieiga per internetą: <http://www.ecb.int/press/pr/date/2008/html/pr080507.lt.html>
8. ECB Statistics. 2008 balandis. [Žiūrėta 2008 10 23], prieiga per internetą: <http://www.ecb.int/stats/money/mfi/elegass/html/index.en.html>
9. ECB. *Ilgalaikių palūkanų normos*. [Žiūrėta 2008 11 03], prieiga per internetą: <http://www.ecb.int/stats/money/long/html/index.en.html>
10. ECB. *History, Role and Functions*. ECB, 2006. [Žiūrėta 2008 10 23], prieiga per internetą: <www.ecb.int/pub/pdf/other/ecbhistoryrolefunctions2006en.pdf>
11. Europos Komisija, *Kaip euro teikia naudą mums visiems*. [Žiūrėta 2006 09 27], prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/general/2007/Leafleteuro_LT.pdf>
12. Europos Komisija, *Viena valiuta – vienai Europai: kelias euro link*. Europos bendrija, 2007. [Žiūrėta 2008 10 23], prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication6730_lt.pdf>
13. Europos Komisija. *Economic Forecast*. EK, 2008. [Žiūrėta 2008 10 23], prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication13290_en.pdf>
14. Europos Komisija. *Is credit expansion in Lithuania a matter of concern*? [Žiūrėta 2008 10 23], prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication1389_en.pdf>
15. ES sutartis. [Žiūrėta 2007 10 26], prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/index.htm>
16. Hix S., *Europos Sąjungos politinė sistema*. Vilnius: Eugrimas, 2006.

17. Lietuvos bankas. *Bendra informacija*. [Žiūrėta 2006 09 27], prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/lt/integracija/index.htm>
18. Lietuvos bankas. *Funkcijos*. [Žiūrėta 2007 06 28], prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/lt/apie/index.html>
19. Lietuvos bankas. *Atskaitomybė ir informavimas apie veiklą*. [Žiūrėta 2007 06 28], prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/lt/apie/index.html>
20. Lietuvos bankas. *Konvergencija*. [Žiūrėta 2006 09 27], prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/lt/euras/konvergencija.htm>
21. Lietuvos bankas. *Euro įvedimas Lietuvoje*. [Žiūrėta 2007 10 23], prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/lt/euras/index.htm>
22. Lietuvos bankas. *Bendroji skola užsieniui*. [Žiūrėta 2008 10 17], prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/stat_pub/statbrowser.aspx?group=8000>
23. Lietuvos finansų ministerija. *2008 – 2011 m. ekonominių rodiklių projekcijos*. [Žiūrėta 2008 10 17], prieiga per internetą: < http://www.finmin.lt/web/finmin/fm_2008-10_projekcijos>
24. Lietuvos statistikos departamentas. *Vartojimo prekių ir paslaugų kainų pokyčiai*. [Žiūrėta 2008 10 17], prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=2807&PHPSESSID=c7224bee575b6838bcd74caca619e749>
25. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugsėjo 29 d. nutarimas Nr. 1050. [Žiūrėta 2007 06 28], prieiga per internetą: < http://www.lrvk.lt/main.php?cat=445&gr=2>
26. Paulikas V. , *Europos Sąjungos institucijos ir valdymas*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004.
27. Vaškelaitis V., *Pinigai: pinigų politika ir jos priemonės*. Vilnius: Lietuvos mokslas, 2006.
28. Vitkus G., *Europos Sąjunga: steigimo dokumentai ir sutartis dėl konstitucijos Europai*. Vilnius: Eurgrimas, 2005.
29. Zadra G., *The Contributing of Interest Rate Statistics for the Monitoring of the Integration of EU Banking Markets*.// ECB: A Strategic Vision for Statistics Challenges for the Next Ten Years. 2008. P.58. [Žiūrėta 2008 10 23], prieiga per internetą: < www.ecb.int/events/conferences/html/eastats4.en.html>

1 PRIEDAS

EK EKONOMINIŲ RODIKLIŲ PROGNOZĖS LIETUVOJE 2009-2010 METAIS

RODIKLIS	2009	2010
Privatus vartojimas	-2,6%	-1,2%
Visuotinis vartojimas	3,7%	2,6%
BVP	0,0%	-1,1%
Suderinto vartojimo prekių ir paslaugų kainų indeksas	7,1%	7,5%
Darbo užmokesčio kitimas	8,0%	4,8%
Importas	-2,2%	3,8%
Eksportas	3,2%	3,7%
Valstybės skola	20,0%	23,3%
Pardavimų balansas	-8,1%	-9,0%

(Europos Komisija. Economic Forecast. EK, 2008)

2 PRIEDAS

EK EKONOMINIŲ RODIKLIŲ PROGNOZĖS EURO ZONOJE IR VISOJE EUROPOS SĄJUNGOJE 2009-2010 METAIS

	Euro zona		Visa ES	
Rodiklis	**2009**	**2010**	**2009**	**2010**
Privatus vartojimas	2,2	2,1	2,3	2,0
BVP	2,2	2,1	2,4	2,2
Suderinto vartojimo prekių ir paslaugų kainų indeksas	2,2	2,1	2,4	2,2
Darbo užmokesčio kitimas	2,5	1,9	2,7	2,1
Importuojamų produktų kainos	2,4	1,9	2,6	2,0

(Europos Komisija. Economic Forecast. EK, 2008.)